

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет

Катедра української мови
імені проф. Івана Ковалика

ОНИМНИЙ ПРОСТІР ТВОРЧОСТИ С. ПРОЦЮКА

Магістерська робота
студентки II курсу групи ФЛУМ-21с
спеціалізації 035.01 Українська мова та література
(освітня програма “Українська мова та література”)
денної форми здобуття освіти
Дубів Віри Зіновіївни

Науковий керівник – к. ф. н. доц. Сокіл-Клепар Н. В.

Львів – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ I ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЬОЇ ОНОМАСТИКИ.....	5
1.1 Літературно-художні оніми як об'єкт наукового дослідження	5
1.2 Класифікація літературно-художніх онімів.....	11
1.3 Функції літературних онімів.....	14
Висновки до I розділу	21
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ТА СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНИХ АНТРОПОНІМІВ	22
2.1 Структурно-стилістичні особливості антропонімів	22
2.2 Літературно-художні антропоніми повісті «Варвари».....	35
2.3 Топонімна номінація твору та інші види онімів у повістях «Полянами і хмарочосами», «Сорок цистерн любові» та «Варвари».....	49
Висновки до II розділу.....	60
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Здатність називати об'єкти і суб'єкти формувалася впродовж декількох століть. Розвиток науки про власні імена пов'язаний із нагромадженням попереднього досвіду та здобутків, що стали основою для наступних досліджень. У первісному стані ономастика була невід'ємною від філософії, логіки, семіотики, семантики. І лише в середині ХХ ст. вона виділилася в окрему лінгвістичну науку. З початку ХХ ст. і до сьогодні свій внесок у науку про власні імена зробили І. Франко, В. Охримович, Ф. Коковський, М. Кордуба, К. Цілуйко, Я. Рудницький, Ю. Карпенко, Л. Белей, Д. Бучко, О. Карпенко, М. Торчинський та ін.

У царині ономастики вже реалізовано багато, однак залишається ще низка мало, а то й узагалі не розроблених питань. До однієї з таких належить з'ясування особливостей функціонування та ролі власних назв у художніх творах. У цьому контексті вкрай важливими є твори для підлітків. Такі художні одиниці здатні впливати на формування підліткової свідомості, морально-етичних цінностей, розширювати горизонти сприймання позитивних і негативних подій у житті, викристалізовувати етико-естетичні вподобання. Неабияку вагу відіграють вжиті у таких творах власні назви, що є своєрідними кодами, за допомогою яких підліток може розуміти та розшифрувати цей світ.

Літературно-художні оніми у творчості різних авторів розглядали й розглядають Л. Белей, А. Вегеш, Ю. Карпенко, Т. Крупеньова, Г. Лукаш, М. Мельник, Т. Наумова, О. Сколоздра-Шепітко, Л. Шестопалова, Р. Шотова-Ніколенко та ін. Однак фокус їхньої діяльності був зосереджений переважно на творах для дорослих. Оніми підліткової літератури зрідка входили в поле зору науковців (Т. Марченко, А. Потапова, Л. Юлдашева та ін.). Саме недостатністю вивчення ономастикону підліткової літератури і зумовлена **актуальність дослідження**. Також це спричинено й тим, що серед літературної спадщини українського народу найменш дослідженими є твори сучасних авторів. Тому недарма для аналізу обрано онімний фрагмент творчого простору сучасного українського письменника Степана Процюка.

Джерельна база – твори для підлітків Степана Процюка («Варвари» (2016), «Полянами і хмарочосами» (2016), «Сорок цистерн любові» (2017)).

Мета роботи – комплексний лінгвістичний аналіз онімної лексики в сучасній прозі для підлітків Степана Процюка.

Щоб досягти поставленої мети, необхідно виконати такі **завдання**:

- проаналізувати історико-теоретичні проблеми літературної ономастики;
- виявити та покласифікувати всі види онімів у аналізованих творах;
- з'ясувати семантико-мотиваційні та структурні чинники творення власних назв у прозі С. Процюка;
- простежити функціонально-стилістичні особливості онімів;
- укласти ономастикон виявлених одиниць.

Об'єкт дослідження – усі види власних назв, що функціонують в аналізованих творах С. Процюка.

Предмет дослідження – семантико-мотиваційна, структурна та функційно-стилістична організація онімів, зафіксованих в аналізованих творах Степана Процюка.

Методи дослідження. *Описовий метод* необхідний для інвентаризації онімних одиниць, з'ясування їхнього функціонування, структури та особливостей. *Метод компонентного аналізу* дозволить виокремити складові компоненти онімів та з'ясувати їхнє значення. *Стилістичний метод* допоможе простежити функції та роль власних назв у тексті, авторські мотиви їхнього вибору.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури і джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЬОЇ ОНОМАСТИКИ

1.1. Літературно-художні оніми як об'єкт наукового дослідження

Власні назви відіграють неабияку роль у нашому житті. Іменують не лише предмети, які створили люди, а й об'єкти, які знаходяться за межами земної кулі. Вони містять інформацію про походження людства, вказують на культурну, релігійну, мовну, національну ідентичність носія та зберігають своє соціальне значення, тобто служать чіткою вказівкою на конкретний предмет. Можуть бути стійкими, адже часто їх не торкаються ні зміни в мові, ні навіть повна заміна однієї мови іншою.

Власні імена здавна привертали увагу звичайних людей та науковців. Усвідомлення всієї складності та важливості власних імен з'явилося під час ґрунтовного їх дослідження. Розвиток онімів приніс безліч запитань та проблем, частина яких ще до сьогодні не розв'язана або перебуває у процесі пошуку пояснення. Унаслідок вивчення власних назв сформувалася відповідна галузь – ономастика. Вона збирає найцінніший матеріал для історії, що дозволяє простежити шляхи переселення народів і дає уявлення про внесок у будівництво культури не тільки народів, що існують зараз, але і народів, які вже зникли, досліджує мовні та культурні контакти, більш давній стан мов і співвідношення їх діалектів. Ономасти – це люди із хорошою загальною культурою, обізнані у певних важливих характеристиках власних назв, відзначаються готовністю поділитися своєю обширною базою напрацювань з метою обґрунтувати особливості власних назв та підтвердити їхнє значення. Тому наука про імена – ономастика – це не заняття окремих учених, а наука, яка найтісніше пов'язана з життям.

Сьогодні в Україні діють ономастичні школи, що знаходяться в Ужгороді, Одесі, Києві, Чернівцях, Донецьку, Тернополі та Львові.

Представниками Ужгородської школи є:

- Л.О. Белей, П.П. Чучка, С.М. Пахомова та ін.;

- Одеської – О. Ю. Карпенко, Ю. О. Карпенко, С. С. Аксьонова, Е. В. Боева, Л. М. Буштян, О. Б. Іванова, І. О. Мариненко, С. Г. Мисик, І. В. Мурадян, С. А. Нагачевська, Т. Д. Сулова, І. В. Черновалюк, Т. Ф. Шумаріна;

- Київської - С. О. Вербич, А. Білецький, В. Німчук, І. М. Желєзняк, О. І. Іліаді, В. В. Лучик, В. П. Шульгач;

- Тернопільської – Г. Бучко, Д. Бучко, С. Панцьо; Чернівецької – Н. Колесник, Я. Редьква, О. Юдін;

- Львівської – Р. Осташ, І. Д. Фаріон, М. Л. Худаш, З. О. Купчинська та ін.

Власні назви досліджують представники найрізноманітніших наук (лінгвісти, географи, історики, етнографи, психологи, літературознавці). Проте насамперед власні назви прискіпливо досліджують лінгвісти, оскільки будь-яка назва, незалежно від того, до якого об'єкта живої чи неживої природи вона відноситься (людина, тварина, зірки, вулиця, місто, село, річка, струмок, книга чи рекламний ролик) – це слово, яке входить до системи мови, твориться та живе за законами мови і вживається в мовленні.

У перекладі з грецької *ономастика* означає 'мистецтво давати імена', тобто це наука, яка вивчає власні імена, історію виникнення власних імен, їхні типи, трансформацію при тривалому вживанні в мові-джерелі або при запозиченнях з іншої мови. У вузькому розумінні ономастика – це наука про власні назви різних видів. Ономастика характеризується міждисциплінарністю, адже важлива не тільки для лінгвістики, а й інших наук, зокрема історії, географії. Інформацію антропонімічних і топонімічних досліджень використовує генеалогія, археологія, соціальна історія та картографія, що є вагомим доказом багатства і особливого значення цього поля.

На цьому сфера діяльності ономастики не закінчується. Слід виокремити літературну ономастику, яка вивчає оніми літературного тексту.

Термін *літературна ономастика* вживається у широкому і вузькому значеннях. У широкому значенні його застосовують для ономастичних досліджень усіх видів літератури: публіцистичної, наукової, офіційно-ділової та художньої, у вузькому – синонім до терміна *художня ономастика*, що займається вивченням специфіки власного імені лише у художньому творі.

Літературна ономастика також займається пошуком походження літературних онімів, тобто у який спосіб письменник прийшов до такої онімії? Ономасти зможуть відповісти на поставлені запитання, але для цього потрібні аргументовані інтерпретації та вміння їх знайти.

Літературна ономастика вивчає власні назви у літературних творах, у художньому мовленні, а не в системі мови. На думку дослідника Ю. Карпенка, оніми художнього твору тим і відрізняються від власне онімів, що належать мовленню, а не мові. Ставши фактом мовлення, він зазнає функціональної перебудови, тобто бере на себе виконання інших завдань, ніж у мові. Оніми як «надпотужні елементи» можуть зазнавати певної функціональної перебудови, виконуючи завдання відмінні від завдань, реалізованих у мові. У художній літературі оніми набувають стилістичного навантаження, унаслідок чого власна назва набуває виразності і промовистості. Щодо цього вчені досі дискутують, але основна увага прикута до питання розмежування і встановлення функціональної спроможності власних назв, що й розглянемо у наступному розділі.

Між художньою та народною (власне) ономастикою існує низка відмінностей. Ю. Карпенко у праці «Специфіка власного імені у художній літературі» виокремлює п'ять ознак, що визначають ці розбіжності. Насамперед вказує на вторинність літературної ономастики, що «виникає й існує на тлі загальнонародної ономастики і зазвичай на неї спирається... Власне кажучи, те, що називають літературною ономастикою, можна визначити як суб'єктивне

відображення об'єктивного, як здійснювану письменником "гру" загальномовними ономастичними нормами»¹.

1

Описуючи другу відмінність, автор наголошує на позбавлені схожості способу виникнення власних назв: літературні оніми створив автор, а власне оніми – народ. Останні ж детерміновані історично. Третя відмінність представляє домінування певних функцій у власних назвах. На відміну від власне ономастики, що керується лише номінативною функцією, оніми в художніх творах містять стилістичне навантаження, для них характерна стилістична функція, що, своєю чергою, ділиться на емоційно-стилістичну та інформаційно-стилістичну (детальніше про функціонування онімів буде у наступному підрозділі). Ще одна особливість онімів художнього твору — здатність виконувати роль заголовка, що є головним компонентом, довкола якого вибудовується онімний простір. Деякі вчені відносять заголовки до ідеонімів. Підсумовуючи аналіз відмінностей літературної та народної ономастики, варто додати, що дослідження власних назв перебуває у процесі еволюції, яка в майбутньому принесе нові інтерпретації щодо особливостей літературних онімів. А поки літературна ономастика – це ще недостатньо зцементована наука. Г. І. Мельник вважає, що «виокремившись у самостійний розділ, літературна ономастика все ще перебуває в процесі становлення, самоутвердження, а по-друге, є предметом змагання кількох однаково сильних наукових шкіл»¹.

Існує безліч термінів, пов'язаних із номінуванням цієї науки, зокрема, *літературна ономастика, літературно-художня ономастика, поетична ономастика, стилістична ономастика, поетика оніма*. Тобто навіть назва

---

¹Карпенко Ю. А. Имя собственное в художественной литературе. *Филологические науки*. 1986. № 4. С. 34–40.

цієї науки є дискусійною, адже «скільки шкіл — стільки й пріоритетів»². Різноманіття утворених термінів виникло внаслідок формування різних підходів вивчення онімії художнього тексту. Ще одна причина, що сприяла невизначеності або неправильному тлумаченню певного терміна – відсутність взаємодії ономастів у процесі становлення термінологічної бази. Кожна ономастична школа інтерпретує ті чи інші варіанти по-своєму. Наприклад, представники одеської ономастичної школи користуються загальноприйнятим варіантом – *літературна ономастика*, а представники ужгородської ономастичної школи – *літературно-художня ономастика*. Український мовознавець Л. О. Белей запевняє, що найбільш вдалим є термін літературно-художній антропонім, «який через багатоконпонентність не є бездоганим, проте серед уживаних нині термінів найповніше і найточніше передає суть позначуваного поняття. До того ж, в українській та й зарубіжній ономастичній літературі цей термін має досить тривалу традицію вживання. Від терміна літературно-художній антропонім легко утворити назву розділу ономастики, який займається вивченням літературно-художньої антропонімії, – літературно-художня антропоніміка, що в результаті не порушує усталеної системності української ономастичної термінології»³. На думку Г. Мельник, повинен «існувати узаконений, загальноприйнятий термін, яким оперували б як основним спеціалісти і який був би узвичаєним, приступним для всього загалу. На роль такого терміна, вважаємо, претендує словосполучення «літературна ономастика»⁴, що був уведений у 1966 році.

Досліджуючи ономастикон художнього твору, науковці насамперед указують

---

² Мельник Г.І. Міркування про теоретичні засади літературної ономастики. *Записки з ономастики*. Вип.11. Одеса, 2008. С. 20-27.

³ Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород, 2002. С. 9–10.

⁴ Мельник Г.І. Міркування про теоретичні засади літературної ономастики. *Записки з ономастики*. Вип.11. Одеса, 2008. С. 20-27

на взаємозв'язок власних назв із текстом, як зв'язок частини й цілого. Власна назва і є цією частиною, семантику якої актуалізує текст. Власні назви реалізують комунікативне завдання тексту та сприяють його смисловій і структурній організації. Влучне визначення ролі ономастикону подає Т. Б. Гриценко. Авторка зауважує, що «ономастикон творить у межах тексту окрему субсистему, якій властиві певні закономірності внутрішньої організації; тому ВН значною мірою визначають «обличчя» художнього тексту»⁵. Щоб виконати завдання цілісного аналізу художнього тексту, потрібно з'ясувати структуру всіх власних назв та їхнє призначення. Методика цілісного аналізу полягає у всебічному дослідженні онімних класів, що взаємодіють з іншими одиницями тексту.

Ономастикон художнього тексту – це семантичне утворення, яке дуже тісно пов'язане з системою певних цінностей у мовній картині світу автора, сукупність онімів виступає ключовими словами й маркерами авторської стратегії, що орієнтується на читачів.

Деякі дослідники вважають оніми пустими знаками, асемантичними. Однак існує опозиційна думка вчених, які стверджують, що оніми є носіями лексичного значення, але тільки у певній мовній ситуації. Текст – один із основних аспектів реалізації лексичного значення онімів у мові. Саме в ньому власні назви виступають як один із засобів його структурно-семантичної організації і стає гранично інформаційно-насиченою одиницею в мові кожного комуніканта (читає або говорить). Таким чином, у літературній ономастиці реалізується максимально повне і семантично містке, з широким конотативним наповненням значення ВІ, що створює зв'язок ланок ланцюга «письменник – ім'я – текст – читач».

Літературно-художня ономастика включає вивчення деяких аспектів, зокрема:

---

⁵ Гриценко Т. Б. Ономастикон художнього тексту як об'єкт цілісного аналізу. *Щорічні записки з українського мовознавства*. Одеса, 1999. Вип. 6. С.92.

лінгвістичний, семіотичний, психологічний, художньо-стилістичний, соціологічний, поетичний, функціональний, географічний, лексикографічний, логічний. Один із основних аспектів – стилістичний. Його вивчення дає змогу з'ясувати функції онімів, що підпорядковані певному літературному напрямку, визначити їхню роль у створенні художніх образів та вивчити способиваріювання реальних онімів для досягнення експресивно-стилістичної виразності.

Отже, оніми художнього твору є вирізняльними мовними знаками, акумуляторами енциклопедичної інформації про об'єкт номінації. Вони, як і власне всі оніми, є важливим елементом, відсутність якого призвів би до хаосу, адже людство не змогло би повноцінно комунікувати, розпізнавати об'єкти та інформацію про них.

1.2. Класифікація літературно-художніх онімів

Залежно від приналежності назв до певних мов, територій, хронологічних відрізків і суспільної інформації здійснюється класифікація літературно-художнього ономастичного матеріалу. Відповідно до вивчення цих розрядів змінюється методика вивчення матеріалу і змінюється підхід його дослідження.

На жаль, літературна ономастика, що спитається на власне ономастику, немає єдиної класифікації, яку науковці взяли б за основу у своїх дослідженнях і якою б могли керуватися. Тому існує необхідність розроблення класифікаційної схеми, що дозволить розподілити антропоніми за групами, пояснити специфічні риси, поетику кожної групи на будь-якому рівні спілкування.

Чимала кількість класифікацій представлена у роботах лінгвістів (О. Карпенко, Ю. Карпенко, С. Зінін, М. Кочерган, Максимчук, А. Гардинер та ін.). Вивчаючи літературні оніми, вчені створюють свої класифікації, тому кількість розрядів є відмінною: хтось виділяє п'ять, а хтось – двадцять. У цьому разі варто керуватися дослідженнями професійних дослідників, що є

представниками різних ономастичних шкіл. Зокрема, представник одеської школи Ю. Карпенко подає дев'ять розрядів літературних онімів залежно від денотата: антропоніми, топоніми, астроніми, теоніми, зооніми, ергоніми, хрононіми, хрематоніми та ідеоніми. Український мовознавець М. Кочерган класифікує власні назви за такими групами: «антропоніми (імена людей), топоніми (географічні назви), теоніми (назви божеств), зооніми (клички тварин), астроніми (назви небесних тіл), космоніми (назви зон космічного простору і сузір'їв), хрононіми (назви відрізків часу, пов'язані з історичними подіями), ідеоніми (назви об'єктів духовної культури), хрематоніми (назви об'єктів матеріальної культури)»⁶ та ін.

Розпочнемо аналіз із основних розрядів, що частіше стають предметом вивчення і займають значну частину онімного простору художнього твору, – антропоніми і топоніми. Основним об'єктом вивчення літературно-художньої антропоніміки є антропонім. Л. Белей скорочує це термін і утворює аббревіатуру (ЛХА). Літературно-художній антропонім – це окрема власна назва художнього твору, що ідентифікує персонажа. У широкому розумінні – це ім'я реальної або вигаданої особи. На відміну від власне антропонімів, ЛХА є витвором мистецької уяви. Загалом, антропоніміка виникла як частина ономастики в 60-70-х роках минулого століття. Ця наука охоплює велику інформацію, пов'язану з іменем людини: вивчає характеристику людських якостей, походження з будь-якої місцевості та класу, з'ясовує відомості про національність, професію, зв'язок людини з батьком, сім'єю і родом. Антропонімія художнього твору є ключовим прийомом розкриття складного, суперечливого та дуже важкого для розуміння характеру головного героя.

Топонімія також посідає чільне місце серед мовних засобів художнього твору. Вона вивчає назви географічних об'єктів і утворень, що трапляються рідше, порівняно з антропонімами. Більшість художніх топонімів називають

---

⁶ Кочерган М. П. Вступ до мовознавства, підруч. 2 вид. Київ: Академія, 2005. С. 187

географічні об'єкти. У літературному тексті можна виявити топоніми, що, за словами Ю. Карпенка, лежать за межами місця безпосередньої дії твору. Дослідник називає їх онімами «заднього плану».

На периферії дослідження знаходяться астроніми, теоніми, зооніми, ергоніми, хрононіми, хрематоніми та ідеоніми. Ономасти зосереджують не так багато уваги цим розрядам, адже вони становлять незначну частину онімного простору літературного твору. Та все-таки потрібно пам'ятати про їхнє важливе значення в літературній ономастиці. Розглянемо інтерпретацію кожного розряду: астроніми – це назви окремих небесних тіл – зірок, планет, астероїдів; теоніми – імена божеств; зооніми – це власні назви тварин, їхні клички; ергоніми – це назви організацій, виробничих та суспільних об'єднань – партій, товариств, заводів, навчальних закладів, кіно театрів і магазинів; хрононіми – це власні назви часових відрізків, подій; ідеоніми – назви літературних творів і творів мистецтва; хрематоніми – назви предметів матеріальної та духовної культури. Щодо останнього розряду, то Г. Ткаченко дає таке визначення хрематонімії – це «наука про вивчення власних назв унікальних предметів»⁷. А М. Торчинський характеризує хрематоніми, як «власні назви унікальних предметів матеріальної культури, зроблені руками людини або знайдені природно». Він ділить їх на чотири групи, до яких входять: «ювеліроніми – власні назви дорогоцінного каміння, колекціоніми – власні назви зібрань за окремими методами, емблеоніми – власні назви предметів, що мають рельєфне покриття або якусь певну символічність зображення, унікумоніми – власні назви унікальних та неповторних предметів». Переважно хрематоніми використовують у фантастичній літературі, де зброя «відома, як атрибут якогось персонажа, який має надзвичайні здібності..»⁸.

---

⁷ Ткаченко Г. В. Утворення нового розряду хрематонімів та його підгруп на основі вивчення різноманітних видів і типів зброї. *Записки з ономастики*. Одеса: Астропринт, 2005. Вип. 13. С. 115.

⁸ Торчинський, М. М. Структура онімного простору української мови: монографія. Хмельницький, , 2008. 550 с.

1.3. Функції літературних онімів

Дослідження літературних онімів неможливе без вивчення їхніх функцій. Варто погодитися із думкою дослідника О. Ю. Карпенка, що аналіз «функцій власних назв у художньому тексті вже давно й чітко оформився в окрему ономастичну науку, яку в усьому світі переважно називають літературною ономастикой, хоч існують і останнім часом активно заявляють про себе конкурентні терміни. Світова літературна ономастика нині забезпечена, без перебільшення, сотнями монографій і десятками тисяч статей, причому її розробка тільки набирає обертів і дуже активно й повсюдно розвивається, у тім числі й в Україні»⁹. Хоча власні назви займають незначну частину в просторі художнього твору, приблизно 5%, але їхнє функціональне навантаження, участь та роль у створенні художнього цілого повинна вимірюватися значно більшим відсотком. За спостереженням О. Ю. Карпенка, без характеристики власних назв «справжнє розуміння тексту, його глибинних, підтекстових змістових шарів, просто неможливе»¹⁰. Оніми – це насамперед джерело інформації потрібної для інтерпретації тексту, які забарвлюють, увиразнюють текст, виконуючи й істотну текстотвірну функцію². Особливість використання власних назв також полягає у безмежності вибору: різноманіття варіантів власних назв може бути пов'язаним із однією загальною назвою, що ніяк не заступає функціональне та семантико-стилістичне наповнення попередніх.

Отож, досліджуючи літературно-художні оніми, вчені звертають увагу на їхню функціональну складову.

Науковці пропонують великий спектр розгорнутих функцій літературної ономастики. У художній ономастиці основною функцією, що значно переважає

---

⁹ Карпенко Ю. Про літературну ономастику: Міркування на базі твору Ліни Костенко «Коротко — як діагноз». *Linguistica slavica*. Ювілейний збірник на пошану Ірини Михайлівни Железняк. К.: Кий, 2002. С. 75.

¹⁰ Там само. С. 69.

диференційну – стилістична. На відміну від реальної ономастики, якій притаманна номінативна або диференційна функція, де є відсутність будь-якої конотації, художня ономастика досліджує стилістичні можливості онімів, їхні додаткові відтінки, що накладаються на основне лексичне значення, враховуючи контекст твору. Безліч ґрунтовних праць, присвячених вивченню функціональних можливостей онімів, є підтвердженням активного вивчення власних назв у художньому тексті.

Г. І. Мельник у праці «Міркування про теоретичні засади літературної ономастики» вказала класифікацію онімів за характером функціонування: реальні, віртуальні й сакральні. Авторка зауважила, що «з реальними зрозуміліше: це ті імена, якими позначаються конкретні люди, географічні об'єкти тощо і якими послуговуються повсякденно. Однак, потрапляючи у художній текст, вони стають віртуальними, набуваючи конотативних значень, виконуючи, крім номінативної (іноді та відходить на другий план, навіть губиться), й інші функції: хронотопічну, експресивну тощо.... Віртуальні імена притаманні саме художнім творам. Будучи для реальної онімії можливими, вірогідними, вони, все ж, є продуктом письменницької роботи над словом, його фантазії, ба, навіть примхи»¹¹.

Л. Белей натомість провідною функцією літературних онімів, зокрема антропонімів, вважає саме стилістичну. Він підкреслив: «Оскільки ЛХА є власними іменуваннями персонажів, що живуть на сторінках літературно-художніх текстів, де покликані виконувати певні стилістичні функції, то універсальною класифікуючою ознакою ЛХА слід вважати їх стилістичну функцію»¹².

---

¹¹ Мельник Г. І. Міркування про теоретичні засади літературної ономастики. *Записки з ономастики*. Одеса: Астропринт, 2008. Вип. 11. С. 27.

¹² Белей Л. О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ – ХХ століття. Ужгород, 1995. С. 8.

Функції антропонімів є найбільш вивченими на сучасному етапі дослідження. Вони містять важливе смислове й емоційне навантаження, їхня роль полягає не тільки у здатності іменувати, а у можливості бути вираженням об'єктів оцінки чи апелювання, виступати засобами характеристики персонажів.

Детальний розподіл функцій літературних антропонімів (зрештою, таку класифікацію почасти можна екстраполювати й на інші види власних назв) подав Л. Белей. Його систематика ґрунтується на принципі стилістичної домінанти. «У реальній антропонімії класи імен, прізвищ, імен по батькові, прізвиськ, андронімів і патронімів і т.д., чітко відрізняються один від одного мотивами номінації, функціями, сферами уживання; одні покликані тільки називати, а інші – ще й характеризувати або виявляти емоційне ставлення до найменованої особи. У літературно-художній антропонімії одиниці різних антропонімійних класів різняться передусім структурно, а мотиви номінації, їх функції, характеристичні можливості у них приблизно однакові»¹³. Тож мовознавець виділяє номінативні, характеристичні, ідеологічні та дейктичні антропоніми. Номінативні або стилістично-нейтральні антропоніми здатні лише ідентифікувати особу – виконують називну функцію. «Основна стилістична функція номінативних ЛХА – створення нейтральної антропонімійної канви твору, що в свою чергу виступає помітним мовностилістичним засобом, який забезпечує правдивість та реалістичність денотатів – персонажів»¹⁴.

Л. Белей наголошує, що вони «є обов'язковою передумовою, своєрідною точкою відліку для ідентифікації ЛХА інших стилістичних типів»¹⁵.

---

¹³ Белей Л.О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX – XX століття. Ужгород, 1995. С. 8.

¹⁴ Там само. С. 19.

¹⁵ Там само. С. 19.

Автора не цікавлять виражальні можливості нейтральних онімів, адже вони позбавлені супровідних конотацій. Ця особливість притаманна і дейктичним антропонімам, що близькі до нейтральних, але їхня особливість полягає в констатуванні реальних прототипів художніх персонажів. Вони «можуть виступати одним із мовностилістичних засобів іносказання – езопової мови»¹⁶.

Основне стилістичне призначення дейктичних – «вказати на реальну особу або опосередковано виявити авторське ставлення до певних, часто непривабливих явищ суспільної дійсності»¹⁷. Утворення таких антропонімів потрібне тоді, коли «в тексті твору конкретна реальна особа піддається нещадній критиці або навіть висміюється, то автори, щоб уникнути ймовірних неприємностей намагаються зашифрувати прізвище прототипа. У новій українській літературно-художній антропонімії ця традиція пішла від І. Котляревського, який в «Енеїді» висміяв, очевидно, книговидавця М. Парпуру, як темну «особу мацапуру»¹⁸. Особливо дейктичні антропоніми українці використовували у період Радянського Союзу, коли була заборона всього українського, з метою висловити ідею Соборності України, для пропаганди української ідеї та приховування крамольних ідей. Трансформація в дейктичні антропоніми утворюється у спосіб використання метатези, гіперкорекції, псевдопротези, псевдоепентези, інверсійного запису і заміною реального антропоніма його криптонімом. Дейктичні літературно-художні антропоніми «належать до штучно створеної авторської антропонімії»¹⁹.

---

¹⁶ Белей Л.О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ – ХХ століття. Ужгород, 1995.

¹⁷ Там само. С. 97.

¹⁸ Там само. С. 99.

¹⁹ Там само. С. 105.

До штучно створених онімів також належать ідеологічні літературно-художні антропоніми, семантика яких зовсім не узгоджується із енциклопедичною характеристикою денотата, тобто «доантропонімна семантика не корелює із енциклопедичною характеристикою»²⁰.

На думку Л. Белея, появу ідеологічних ЛХА можна віднести на кінець 20-х – початок 30-х років минулого століття. «Спершу ознак ідеологічних ЛХА почали набувати імена відомих політичних діячів, тодішніх керівників компартії та держави»²¹. Вони відзначаються схожістю з теонімами. Характерна ознака ідеонімів – «здатність їх зникати з літературно-художніх текстів одночасно зі смертю (фізичною чи політичною) денотатів-прототипів»²².

Проте у праці Л. Белея основна увага зосереджена на описі характеристичних літературно-художніх антропонімів, що є чи не найцікавішими для одномаста-стиліста. Такі одиниці «здатні вказувати на вік, національність, соціальний статус, сімейний стан денотата, увиразнювати певні риси характеру чи зовнішності персонажа, а також виражати емоційне ставлення до найменованого героя»²³. Тобто їхнє основне призначення полягає у здатності «виявити емоційну оцінку та подати інформацію про характер, соціальне чи національне походження денотата..»²⁴.

Також варто пам'ятати, що «ознак певного стилістичного типу ЛХА набуває завдяки його конкретній стилістичній значущості»²⁵.

---

²⁰ Там само. С. 106

²¹ Белей Л. О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX – XX століття. Ужгород, 1995. С. 92.

²² Там само. С. 93.

²³ Там само. С. 8.

²⁴ Там само. С. 97.

²⁵ Там само. С. 9.

Характеристична функція літературно-художніх антропонімів, на думку вченого, є пріоритетнішою за номінативну. Кожна функціональна група літературно-художніх антропонімів має індивідуальний вид стилістичної значущості. Зокрема, нейтральним ЛХА властива номінативна стилістична значущість, дейктичним – власне ідентифікаційна, ідеологічним – політично-оцінна, а характеристичним – національно-регіональна, хронологічна, соціальна та характеристично-оцінна, що поділяється на експресивно-оцінну й інформаційно-оцінну. Стилiстична значущість характеристичних ЛХА займає значну частину праці Л. Белея.

«Національне та регіональне в літературно-художній антропонімії появляється на двох рівнях: в одних випадках ЛХА служать мовностилістичним засобом національної чи регіональної ідентифікації персонажа або ж створюють певний національний чи регіональний колорит; в інших – служать засобом констатації певного рівня національної свідомості персонажа, що може супроводжуватися й авторською оцінкою»²⁶.

Хронологічна або часова стилістична значущість полягає у використанні антропонімів, що «служать часовою канвою літературного твору»²⁷. Автор уводить у текст вже вибрані варіанти історичних антропонімів, що у результаті набувають яскравих конотацій. Хронологічно значущі мають «часову детермінованість, покликані бути візитними картками певного реального чи ірреального часового відрізка»²⁸.

Соціально значущі ЛХА «репрезентують весь об'єктно-віковий та соціальний спектри українського суспільства»²⁹. Вони «служать для об'єктно-

---

²⁶ Белей Л. О. Функціонально-стилiстичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ – ХХ століття. Ужгород, 1995. С. 35.

²⁷ Там само. С. 36.

²⁸ Там само. С. 47.

²⁹ Там само. С. 50

вікової характеристики персонажів, вказують на їхній сімейний стан, представників певних професій, виступають мовностилістичним засобом для показу нерівності у взаєминах родини»³⁰.

Характеристично-оцінна група «служить передусім виразником узагальненої, навіть абстрактної емоційно-експресивної оцінки, «індикаторами» авторського ставлення до героїв або ж конкретизованої, вмотивованої характеристично-експресивної оцінки персонажів»³¹. У структурі, а точніше внутрішній формі експресивно-оцінних ЛХА, немає вказівки на причину, що зумовила експресивність, однак внутрішня форма інформаційно-оцінних містить трактування їх експресивності.

Більшість онімів письменник уводить «у текст літературного твору як номінативні, і тільки з розвитком сюжетних перипетій частина ЛХА змінює чи розвиває свою стилістичну функцію – номінативну на характеристичну, ідеологічну чи дейктичну»³².

Зарахувавши літературно-художній антропонім до одного функціонально-стилістичного типу, дослідники не змогли заперечити існування в ньому ознак іншого стилістичного типу, адже літературно-художнім онімам властива багатофункціональність.

Ю. Карпенко також надає перевагу стилістичній функції над номінативною, адже диференціація відбувається під тиском стилістики. Стилістичну функцію він поділяє на інформаційно-стилістичну та емоційно-стилістичну функції, з-поміж яких домінантою є перша. Особливість інформаційно-стилістичної функції полягає у здатності власних назв називати поняття, їхня внутрішня форма є виразником, а особливість емоційно-

---

³⁰ Там само. С. 48.

³¹ Там само. С. 64.

³² Белей Л. О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX – XX століття. Ужгород, 1995.

стилістичної функції – здатність власних імен викликати певні почуття, формувати ставлення читача до відтвореної ситуації в художньому тексті.

Досліджуючи ономастику творів Ліни Костенко, Ю. О. Карпенко і М. Р. Мельник виділили такі функції власних назв:

- номінативна;
- хронотопічна;
- характеризуюча;
- функція виразовості;
- образності, тропеїчності;
- експресивна;
- текстотвірна³³.

Отож, вивчення онімного простору та основних функцій художніх власних назв науковці широко та по-різному трактують. Як бачимо, сьогодні в Україні є доволі потужне надбання з літературної ономастики.

Отже, літературно-художня ономастика – це молода дисципліна, що справді потребує ще ґрунтовного дослідження, адже існує ряд невирішених питань. Зокрема, це стосується визначення сутності власних імен, зв'язок оніма і поняття, установлення основних розрядів, їхнього складу та особливості функціонування власних назв у тексті. Ці питання порушують безліч дослідників різних ономастичних шкіл: Л.О. Белей, П. П. Чучка, О. Ю. Карпенко, Ю. О. Карпенко, С. О. Вербич, А. Білецький, В. Німчук, І. М. Железняк, В. Лучик, В. П. Шульгач, Г. Бучко, Д. Бучко, Н. Колесник, Я. Редьква, М.Л. Худаш, З. О. Купчинська та ін.

---

³³ Карпенко Ю. О., Мельник М. Р. Літературна ономастика Ліни Костенко. Одеса: Астропринт, 2004. С. 82.

РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ТА СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНИХ АНТРОПОНІМІВ

2.1. Структурно-стилістичні особливості антропонімів

Кожен онім у структурі художнього твору відіграє певну роль та виконує своєрідну функцію. Більшість власних одиниць, звісно, одразу виконує низку функцій. Можна стверджувати, що художні оніми поліфункційні.

Основним орієнтиром у роботі щодо антропонімів буде класифікація Л. Белея. Відповідно до неї, у романі «Полянами та Хмарочосами» Степана Процюка можна виділити **характеристичні** антропоніми (*Оксана Нечипоренко, Денис Волощук, Ликера Пилипів та Марія Кирилівна Волощук*)

Степан Процюк оригінально підійшов до вибору імен персонажів. Зокрема, характер головної героїні роману *Оксана Нечипоренко*, до нестями закоханої у свого однокласника, відповідає значенню її імені. Адже доантропонімне значення оніма **Оксана** відображає "гостинність" або у випадку взятого за основу грецького слова «ксенос» – "чужий", "мандрівник". Справді, гостинність, як синонім до привітності й ширості, притаманна героїні. Дівчина лагідна й привітна до однокласника: «Дениску, привіт! Вав!»[с.13]... «Пиши, скільки можеш і коли можеш»[с.14]. У творі **Оксана** є тим мандрівником, який впродовж всього роману перебуває у Єгипті, що в результаті певних обставин та довгого перебування на відпочинку дівчина стала чужою для Дениса.

Походження імені головного героя **Дениса Волощука** пов'язане із давньогрецьким іменем Діонісіос – бог виноградарства, виноробства, родючості, натхнення та продуктивних сил природи. Іноді ще трактується як "веселун", "гуляка". У хлопця проглядається роздвоєння особистості («Основний Денис» та «Інший Денис»): «Вперше два Дениси зустрілися у двобої»[с.30]. Він закоханий в Оксану, тужить за нею, бродить «таким безлюдним» містом, але не відмовляється від прогулянок з Ликерою. Для нього вони різні: «Ксяна по-своєму рідна і звична. Кера – якась чужа і

незрозуміла»[с.155].

У романі «Полянами та хмарочосами» імена набувають соціальної значущості у випадку наявності об'єктно-вікової конотації чоловічого та жіночого імені. До прикладу, ім'я *Денис* у зменшено-пестливому вигляді *Дениско* стало соціально значущим тому, що автор, описуючи спогад хлопця, що пов'язаний із покійною бабусяю, дав вказівку на його вікову категорію: «Згадав, як його бабуся, мамина мама, вже покійна, колись казала, що дуже не любить похмурої погоди...Бабуся Марія відказувала, що сіре тисне на серце і ховає з-перед очей радість. *Дениско* тоді посміхався, не розуміючи, чому це так» [с. 31]. Також об'єктно-вікове значення має найменування *Оксанка* – пестливий антропонім у конкретному контексті твору уточнює значення відповідної вікової категорії: «Вона ще не доросла тітка і не доросла до таких хворобливих станів. *Оксанка* – ще недоросла»[с.20].

До характеристично-оцінних, а конкретніше **експресивно-оцінних** належать оніми: *Ксян, Ксю, Оксан, Ксяна, Ксянка, Ксяночка, Керця, Веня й Венічка*. Це виражені пестливо-експресивні літературно-художні антропоніми, що творяться завдяки okazіональності. Емоційно-експресивними також вважаємо найменування *Славко*. Враховуючи контекст твору й експресивне значення суфікса -к, реципієнт може легко виділити ім'я-пейоратив, що вживають найчастіше при називанні відсутніх осіб і який містить відтінок зневажливості чи фамільярності в потоці стилістично зниженого мовлення: «Денис кілька разів перечитував місце про клуб і про *Славка*. Який ще *Славко*? Звідки і нащо? Та вона відразу забула про того бика!» [с. 23-24]

Антропонім *Ликера* – «екзотичне ім'я» [с. 50] – характеризується своєю винятковістю. Ликера – старовинне ім'я українського походження, що прийшло на Київську Русь із Стародавньої Греції. Воно перекладається як «солодка» і відповідає характеристиці героїні – «лікарі говорили про ексцентричність натури та неслабу акцентуваність особистості...» [с.55]. Семантика її імені має дещо спільне із улесливою й спокусливою поведінкою

дівчини, що любить фліртувати та бути в центрі уваги: *«Ликера хвалилася якось дівчатам, мовляв, нема такого хлопця, якого би вона не закрутила у своїх обіймах; типу, все залежить не від тих хлопців, лише від Ликериної волі і бажання. Якщо Ликера Пилипів по-справжньому собі вподобала якогось хлопця, значить він буде з нею»*[с.52]. Завдяки рідкісному імені *Ликера*, що *«дивним чином личить її прізвищу»*[с.50], автор зумів підкреслити національно-регіональну приналежність: *«Денис не надто цікавився її біографією. Він спершу думав, що вона з переселенців. Але хтось казав, що Ликера з матір'ю переїхали з одного райцентру в сусідній області»*[с.51]. Зауважимо, що прізвище *Пилипів* також набуває національно-регіонального значення у поєднанні з апелятивом-звертанням *громадяно*, підкреслюючи національну приналежність: *«Як же ти дізналася? Ти ж не слідчий, громадяно Пилипів?»*

Ім'я та по батькові *Ликера Колесівна* виконує **інформаційно-оцінну** функцію. Автор підібрав цікаве найменування, щоб підкреслити характер героїні. Зокрема варто звернути увагу на внутрішню структуру оніма *Колесівна* та з'ясувати його семантику. Антропонім *Колесівна* утворений від апелятива «колесо» – предмет, який обертається навколо своєї осі і задає руху іншим предметам. Степан Процюк переніс ознаку цього предмета на героїню, таким чином вдало охарактеризував її: *«Ликера розказувала різні історії, з яких вона поставала центральним персонажем. Може, не білим і пухнастим, але найважливішим, навколо якого, як гвинтики, крутилися якісь істоти, причім всі довкола Ликери Колесівни»*.

Марія Кирилівна Волощук – соціально значущий літературно-художній антропонім, що вказує на представницю певної професії: *«...Марії Кирилівни Волощук, вчительки хімії та біології середньої школи у середньому за об'ємами обласному центрі на карті України»* та сімейний стан: *«Марія Кирилівна, Денисова мама, ніколи не читала моралі своїм хлопчикам, як вона називала Дениса і Максима»*. Семантика імені *Марія* відповідає характеру героїні. Найменування *Марія* походить від давньоєврейського імені *Miriam*, що

означає «гірка», «сумна» або «відкинута». У контексті роману *Марія* є уособленням люблячої матері, слабкої статі й ніжності: «*Марія Кирилівна* була переважно врівноваженою людиною. Але все ж мала ахілесову п'яту: це була її сім'я, а особливо сини»[с. 94].

У романі також є одноразові найменування, що не прив'язані до конкретних осіб: *Василь, Іван, Інна та Світлана* – не характеристичні. На жаль, ці назви згадуються лише раз, і з контексту неможливо виділити певні особливі риси характеру, що повинні би проявитися у них.

Структура художніх онімів, тобто взаєморозміщення та взаємозв'язок їхніх складових частин, – різноманітна. Вона насамперед виражена **однослівними, двослівними та трислівними** одиницями.

I. Однослівні номінації

1) Чоловіче ім'я

- **у повній формі:** *Денис* [с.8], *Василь* [с.18], *Іван* [с.18], *Максим* [34], *Маркіян* [с.94] *Веніамін* [с.150],

- **зменшено-пестливі та гіпокритичні форми:** *Славко* [с.15], *Ден* [с.15], *Дениско* [с.31], *Денчик* [с.118], *Денончику* [с.16], *Венічку* [с.151], *Веня* [с.152], *Деник* [с.153]

2) Жіноче ім'я

- **у повній формі:** *Оксана* [с.9], *Ликера* [с.50], *Інна* [с.15], *Світлана* [с.15]

- **пестливі та гіпокористичній формі:** *Ксян* [с.6] *Ксю* [с.7], *Оксан* [с.7] *Оксанка* [с.20] *Ксяна* [с.5], *Керця* [с.78], *Кера* [с.92], *Ксянка* [с.149], *Ксяночко* [с.153]

3) Прізвище: Пилипів [с.81]

Серед літературних онімів переважають антропоніми, що узяті із звичайного українського антропонімікону, який відповідає традиціям називання дітей, наприклад: *Оксанка, Дениско, Іван, Маркіян* і тд.

II. Двослівні номінації

- 1) **Ім'я + прізвище:** *Денис Волощук [с.9], Оксана Нечипоренко [с.9], Ликера Пилипів [с.50],*
- 2) **Ім'я + по батькові:** *Марія Кирилівна [с.93], Ликера Колесівна [с.79]*
- 3) **Двокомпонентні прізвиська:** *Ден Денон [с.13]*
- 4) **Ім'я + по батькові (чоловічі):** *Валентин Іванович [с.78], Денисе Батьковичу [с.91]*

III. Трислівні номінації

- 2) **Ім'я + по батькові + прізвище:** *Марії Кирилівни Волощук [с.139]*

Зазвичай, двослівні та трислівні номінації використовують, щоб виразити повагу до старшого покоління або підкреслити особливість героя, використавши певний відтінок. До прикладу, *Марія Кирилівна, Ликера Колесівна і Денисе Батьковичу.*

Онімно-апелятивна номінація

II. Двослівні номінації

- 1) **з апелятивом на позначення родинних стосунків:** *Оксанина мама [с.11] Оксанин батько [с.11], Денисків тато [с.11], бабуся Марія [с.31], Ликерина мама [52], Денисова мама [с.11], Денового батька [с.12], Ксянина бабуся [с.156].*

- 2) **з апелятивом на позначення предмета власності:** *Ксяниного емейла [с.23] Ксянин номер [с.34], Денового дзвінка [с.46], Денисів клас [с.50], Ликерина зовнішність [с.69], Ликерин голос [с.76], Оксанчин лист [с.93], Ксянин Ден [с.116], Ликерині руки [с.134], Ксянине смс [с.149], Ликерин номер [с.148] Денове обличчя [с.12], Денисову думку [с.34], Ликерині вії [с.81]*

- 3) **з апелятивом на позначення статусу:** *пані Марія [с.95], панна Ексцентрія [с.69]*

- 4) **з апелятивом на позначення титулу:** *король Чагарника [с.62],*

цариця Нефертіті [с.70], принцеса Ксяна [с.120]

5) з **апелятивом на позначення професії**: *письменник Мопассан [с.112], поет Пушкін [с.100]*

Антропонімна номінація збірки «**Полянами і хмарочосами**» налічує **65** одиниць, з поміж-яких переважає **однослівна** модель: *Денис, Василь, Іван, Максим, Маркіян, Веніамін, Славко, Оксана, Ликера, Інна, Світлана, Пилипів*; на другому місці – **двослівна**: *Денис Волощук, Оксана Нечипоренко, Ликера Пилипів, Марія Кирилівна, Ден Денон, Валентин Іванович, Денисе Батьковичу, Ликера Колесівна*; відповідно на третьому – **трислівна**: *Марії Кирилівни Волощук*.

Чоловічі та жіночі найменування становлять однакову кількість: **чоловічі імена** – *Денис, Василь, Іван, Максим, Маркіян, Веніамін, Славко, Ден, Дениско, Денчик, Денончику, Венічку, Веня, Деник*; **жіночі** – *Оксана, Ликера, Інна, Світлана, Ксян, Ксю Оксан, Оксанка, Ксяна, Керця, Кера, Ксянка, Ксяночко, Пилипів*.

Серед **двослівних** номінацій найбільше в комбінації «**ім'я + по батькові**»: *Валентин Іванович, Денисе Батьковичу, Ликера Колесівна*; «**ім'я + прізвище**»: *Ликера Пилипів, Денис Волощук, Оксана Нечипоренко*; найменше в комбінації «**двокомпонентне прізвище**»: *Ден Денон*.

Онімно-апелятивних номінацій зафіксовано **29**, найбільше з апелятивом на позначення **предмета власності**: *Ксяниного емейла, Ксянин номер, Денового дзвінка, Денисів клас, Ликерина зовнішність, Ликерин голос, Оксанчин лист, Ксянин Ден, Ликерині руки, Ксянине смс, Ликерин номер, Денове обличчя, Денисову думку, Ликерині вії*; на другому місці – з апелятивом на позначення **родинних стосунків**: *Оксанина мама, Оксанин батько, Денисків тато, бабуся Марія, Ликерина мама, Денисова мама, Денового батька, Ксянина бабуся*; **2** номінації з апелятивом на позначення **статусу**: *пані Марія, панна Ексцентрія*; **3** номінації з апелятивом на позначення **титулу**: *король Чагарника, цариця Нефертіті, принцеса Ксяна*; **2** номінації з апелятивом на позначення **професії**:

письменник Мопассан, поет Пушкін.

Степан Процюк, як було уже зазначено, майстерно найменує своїх персонажів, вкладаючи в їхні імена певний сенс та наділяючи їх потрібним призначенням. Зокрема, зважаючи на класифікацію Любомира Белея, у романі «Сорок цистерн любові» ми виділили **характеристичну функцію**. До прикладу, такі найменування як: *Михайло Піддубник, Марія Василівна. Максим Піддубник, Інна Комашко, Віктор Говорука, Микита Гончаренко*, виконують цю функцію.

Соціально значущим літературно-художнім антропонімом є *Михайло Піддубник*. Герой – «господар сімейства» та батько двох дітей. Етимологія його імені відповідає характеру персонажа, адже доантропонімна семантика імені *Михайло* («той, хто як Бог»), певним чином актуалізується в манерах героя. На жаль, це значення набуло негативного відтінку, адже *Михайло* не допомагав людям, як Бог і не був добрим, як Бог, а скоріше вважав себе Богом та любив тільки себе: «*Мене треба любити та цінувати! Ніхто з вас не розуміє цього!*»[с.79]. Він возвеличував себе та вважав, що скрізь відчинені двері для його персони: «*Піддубник не продумував заздалегідь план свого столичного життя. Він лише вірив, що досить приїзду, особистої появи його персони під київськими небесами, а далі все відбудеться автоматично. Адже він хоче цього!*»[с.149]. Він пишався своїм прізвищем: «*у людей є до краю потворні назвиська, їх багато й різні. А тут лише одна буква різниться від прізвища видатного спортсмена, який, певно, міг голіруч скручувати залізні лопи та піднімати, ближче до неба, товстелезних биків на власних сталевих руках!*»[с.25]. Голова сімейства не виконував батьківських обов'язків: не забезпечував сім'ю, жалів кошти для рідних та був байдужим: «*Максим підозрював, що в батька закладений якийсь ген бездушності. Із тим треба було змиритися...*»[с.154.] А навпаки, він був не проти, щоб жінка забезпечувала не лише дітей, але й чоловіка: «*Чому Марія не вишиває ночами рушники, щоб купити йому костюма від якого-небудь Вероніна? Чому вона не накопичує*

грошей на потреби свого чоловіка, **Михайла Піддубника**, якому сім'я підрізала крила?» [с.40]. Можливо, дитяча травма **Михайла** спровокувала неправильну поведінку: «Ніхто не знав, що старший **Піддубник** інакше не вмів і не міг. Ще з дитинства **Михайлик** не відчував інших. Все, що стосувалося інших, він перестав відчувати ще змалечку, після одного батькового побиття... Щось хруснуло всередині – і завмерло навіки...»[с.154].

Основною опорою для сім'ї Піддубників була **Марія Василівна**. Як і в романі «Полянами і хмарочосами», автор підібрав для матерів ім'я – **Марія**. Як уже згадували, вказаний літературний антропонім виконує **характеристичну функцію**. Символічне значення цього антропоніма запозичене із Біблії, де **Марія** – це мати Божа. Зазвичай, письменники використовують це найменування для матерів, асоціюючи їх із Богородицею. Степан Процюк вдало використав ім'я **Марія**, адже його семантика повністю співвідноситься із характером героїні. **Марія Василівна** – це сильна жінка, адже взагалі не має підтримки від чоловіка. Вона піклується про синів, так би мовити, жертвує своїм здоров'ям, щоб діти не відчували себе обділеними: «Мама півроку й ночами вишивала на продаж рушники. Продавалися вони дуже повільно. Мама спала кілька годин на добу. Але все ж вишила, продавала та наскладала»[с.36]

Також літературно-художній антропонім **Марія** набуває соціальної значущості, бо в тексті автор вказав на трудову діяльність жінки: «Вона ж не винна, що зарплата вчительки української мови та літератури не дозволяє навіть купити синові одяг!»[с.39].

Максим Піддубник – молоде покоління Піддубників. Хлопець є протилежністю свого батька, який із байдужістю ставиться до сім'ї, зокрема до сина. Значення імені **Максим** відповідає характеристиці хлопця. Воно означає «великий», «грандіозний» або «величезний», а також викликає такі асоціації: незламний, рішучий, твердий. Підтвердження цієї семантики можна знайти у типових ситуаціях, у яких брав участь Максим. Наприклад, випадок із вкраденим телефоном Інни підтвердив, що у хлопця справді є вищезгадані

чесноти, адже під час чоловічої боротьби він був рішучим, впевненим і незламним: *«Максим уже біг до пацанчика... Несподівано його збили з ніг, мовби були підготовлені до такого перебігу подій. Макс ще встиг із усього розмаху заїхати по якійсь кретинічній мармизі, аж щось застогнало й залаялося диким матом»*[с.98].

Інна Комашко – ще один літературний антропонім, що функціонує у романі Степана Процюка. З огляду на етимологію цього найменування – «бурхливий потік», можна зробити висновок, що характеристика дівчини суперечить доантропонімній семантиці її імені. Дівчина спокійна, лагідна, не має жодної негативної риси, що хоча б трішки була пов'язана із словом «бурхливий». Єдине, як можна пояснити вибір такого імені – так це наявність постійних неприємних ситуацій, у які потрапляла героїня. Її неначе несло в неприємності, як бурхливий потік, що не може зупинитися: *«Інна не зчулася, як відійшла вбік так далеко, що дівчата зникли з її виду... Інна підвела очі. Біля неї стояв напівголий молодик, старший, може, на п'ять-шість років. Його лискуче неприємне лице лякало»*[с.19]. Автор використовує пестливий варіант цього імені, що набуває експресивно-оцінної значущості: *«Але Макс не сказав водно мить про підозри своїй раптом зіщуленій і такій зворушливо-беззахисній Іннусі»*[с.95] Прізвище героїні **Комашко** походить від апелятива «комаха» – людина дрібної статури. Таке прізвище, напевно, отримала метушлива і неспокійна людина. Можливо, на цю семантику зважав Степан Процюк, коли підбирав його Інні. Прізвище виконує **інформаційно-оцінну** функцію. Звертаємо увагу на доантропонімну семантику, на структуру антропоніма, а не контекст. У романі це прізвище несе позитивну інформацію – «маленька, метушлива людина», що не заподіє нікому шкоди: *«Допоможіть! Будь ласка! Будь! Ласка!...Інну вперше відвідав якийсь болючий фантом, у тілі напівголого страховиська... Інна ридала. Мимоволі трусилися руки...»*[с.21-22].

Унікальний літературно-художній антропонім – **Віктор Говорука** є **соціально значущим**. Власник імені – представник декласованих, морально

занепалий хлопець, що пов'язаний із тюремним світом: «І він...ну, познакомився з пациками. Пацики завжди мали бабло. Він сразу пойняв, яким путем вони його мали». Степан Процюк вказує на причину поведінки хлопця, але цим не можна виправдати його жахливі вчинки: «Він був із неповної сім'ї. Батько оставив мамку, коли йому було три роки, а сестрьонка була ще в пузі мамки... Жилося їм, як самі знаєте, скудно. Мамка вкаливала на базаре за мелочовку, сестрьонка маленькая. У нево не було можностей зароботать»[с.84-85]. Побратими Говорука кликали його на ім'я **Вітьок**: «це не поганяло, а таки ім'я, хоча колишні гопники всі публічно були Васями»[с.114] **Віктор** – від латинської «переможець». Незважаючи на його витівки, автор підкреслює цілеспрямованість хлопця. Справді, можна погодитися, що **Вітьок** уміє досягати своєї мети – і це запорука його характеру: «**Віктор Говорук став успішним бізнесменом – і починає бавитися політикою**»[с.154].

Микита Гончаренко – ще одне найменування, доантропонімна семантика якого походить від слова «переможець». Талановитий хлопець – друг Максима, завжди прийде на допомогу. Вирізняється талантом «розплутувати щось вкрай заплутане: «**Микита Гончаренко раптом відчув себе учнем Шерлока Холмса. Він вже придумав, як розпочати пошуки**»[с.60]. У контексті роману Микита відіграє роль старшого брата – підтримка Максима: «Треба було допомогти Максу. **Микита** справді ставився до нього, як до молодшого брата, пам'ятаючи ще і про його важкі стосунки з батьком»[с.56] Можна помітити мінімальну емоційність цього імені у поєднанні із звертанням пан: «Голос увічливо перепитав, чи пан **Микита Гончаренко** все почув і зрозумів»[с.143] Типове звертання створює враження про образ впливового та серйозного Микити, внаслідок чого антропонім набуває експресивно-оцінної значущості.

«Сорок цистерн любові»

I. Однослівні номінації

1) Чоловіче ім'я

- у повній формі: Максим[с.11] Володя[с.8], Михайло[с.75], Віктор[с.83], Луцілій[с.146]

- зменшено-пестливі та гіпокритичні форми: Макс[с.12], Вітя[с.21], Михайлик[с.80], Вітьок[с.84]

2) Жіноче ім'я

- у повній формі: Ліда[с.9], Інна[с.16], Марія[с.76]

- пестливі та гіпокористичній формі: Маруся[с.79], Іннуся[с.95], Лідка[с.131]

3) Прізвище: Комашко[с.21], Говорук[с.121]

4) Прізвисько: Дед[с.87]

II. Двослівні номінації

1) Ім'я + прізвище: Інна Комашко[с.15], Максим Піддубник[с.18], Максим Піддубний[с.26], Михайло Піддубник[с.28], Микита Гончаренко[с.45], Віктор Говорука[с.115]

2) Двокомпонентні прізвиська: Іван Великий[с.25]

3) Ім'я + по батькові : Марія Василівна[с.38], Михайло Леонідович[с.73]

III. Трислівні номінації

1) Ім'я + по батькові + прізвище: Михайло Леонідович Піддубник[с.25]

2) Трикомпонентні прізвиська: Бос Босович Небосенко[с.133]

Онімно-апелятивна номінація

II. Двослівні номінації

1)з апелятивом на позначення родинних стосунків: Максимів батько[с.10], батько Піддубного[с.25], Івана батько[с.26], Максимова

бабуся[с.27], батько Леоніда[с.27], Леонідів син[с.75], Василева дочка[с.79]

2) **з апелятивом на позначення предмета власності:** *Максова голова[с.9], роман Стендаля[с.15], Іннині подружки[с.18], Миколаєвого подарунка[с.48], учень Шерлока Холмса[с.60], Іннин погляд[с.64], Маріїне обличчя[с.78], Іннин смартфон[с.96], Максів телефон[с.96], Маріїні губи[с.106],*

3) **з апелятивом на позначення статусу:** *мільярдер Рокфеллер[с.59], пан Микита Гончаренко[с.143]*

4) **з апелятивом на позначення звання:** *філософ Епікур[с.139], філософ Сенека[с.146], філософ Шопенгавер[с.150]*

5) **з апелятивом на позначення характеристики:** *чорнявий соліст Іван[с.69]*

6) **з апелятивом на позначення професії:** *доктора Моріарті [с.94]*

Антропонімна номінація збірки «Сорок цистерн любові» налічує **53** одиниці. Переважає **однослівна** модель номінації: *Максим, Володя, Михайло, Віктор, Луцілій, Макс, Вітя, Михайлик, Вітьок, Ліда, Інна, Марія, Маруся, Іннуся, Лідка, Комашко, Говорук, Дед;* на другому місці – **двослівна:** *Інна Комашко, Максим Піддубник, Максим Піддубний, Михайло Піддубник, Микита Гончаренко, Віктор Говорука, Іван Великий, Марія Василівна, Михайло Леонідович;* на третьому відповідно – **трислівна:** *Михайло Леонідович Піддубник, Бос Босович Небосенко.*

Найбільшу кількість становлять **чоловічі імена:** *Максим, Володя, Михайло, Віктор, Луцілій, Макс, Вітя, Михайлик, Вітьок;* **жіночих** менше: *Ліда, Інна, Марія, Маруся, Іннуся, Лідка.*

Серед **двослівних** номінацій найбільше в комбінації «**ім'я + прізвище**»: *Інна Комашко, Максим Піддубник, Максим Піддубний, Михайло Піддубник, Микита Гончаренко, Віктор Говорука;* найменше в комбінації «**ім'я + по батькові**» та «**двокомпонентні прізвиська**»: *Іван Великий, Марія Василівна, Михайло Леонідович.*

Онімно-апелятивних номінацій зафіксовано **24**, найбільше з апелятивом на позначення **предмета власності**: *Максова голова, роман Стендаля, Іннині подружки, Миколаєвого подарунка, учень Шерлока Холмса, Іннин погляд, Маріїне обличчя, Іннин смартфон, Максів телефон, Маріїні губи*; на другому місці – з апелятивом на позначення **родинних стосунків**: *Максимів батько, батько Піддубного, Івана батько, Максимова бабуся, батько Леоніда, Леонідів син, Василева дочка*; на третьому – з апелятивом на позначення **звання**: *філософ Епікур, філософ Сенека, філософ Шопенгавер*. Також **2** комбінації з апелятивом на позначення **статусу**: *мільярдер Рокфеллер, пан Микита Гончаренко*, **1** комбінація з апелятивом на позначення **характеристики**: *чорнявий соліст Іван* та **1** комбінація з апелятивом на позначення **професії**: *доктора Моріарті*.

Отже, можна підсумувати, що Степан Процюк у своїй творчості, зокрема в романах «Полянами і хмарочосами» та «Сорок цистерн любові» використовує літературні оніми, які частково або повністю подають характеристику героїв. Аналізуючи функції літературних найменувань, ми, безперечно, звертали увагу на контекст твору, адже він є тим помічником, що вказує на функційну складову літературних антропонімів. Автор добре попрацював над ономастикомом романів: підібрав іменування, що справді співвідносні зі значенням та характеристикою героїв. Здебільшого власним назвам притаманна характеристична функція, в межах якої була здійснена класифікація антропонімів за національно-регіональною, соціальною, експресивно-оцінною та інформаційно-оцінною значущістю. За нашими спостереженнями, у романі найчастіше функціонують соціально значущі літературно-художні антропоніми, вони служать для об'єктно-вікової характеристики, об'єктно-вікової конотації чоловічого імені, іменування певних представників професій, іменування декласованих і вказівки на сімейний стан,

Антропоніми можна класифікувати на однослівні, двослівні та

трислівні компоненти. Серед однослівних номінацій виділяють жіночі та чоловічі найменування, прізвища та прізвиська у повній, скороченій чи пестливій формах. Серед двослівних номінацій виділяють такі комбінації: «ім'я + прізвище», «ім'я + по батькові», наприклад: *Оксана Нечипоренко, Максим Піддубник, Ликера Пилипів, Марія Кирилівна, Марія Василівна, Валентин Іванович*. Трислівна номінація становить найменшу кількість комбінацій: «Ім'я + по батькові + прізвище», наприклад: *Марія Кирилівна Волощук, Михайло Леонідович Піддубник*. Автор використовує їх з метою повної ідентифікації персонажа.

2.2. Літературно-художні антропоніми повісті «Варвари»

Яскравим прикладом ономастичної творчості С. Процюка постає повість «Варвари». Для юного читача автор створив твір про часи радянського тоталітаризму, зробивши це у реалістично-психологічному ключі. Майстерно розкрив образ Радянського Союзу крізь призму дитячого розуміння, порушив національну проблему панування тодішньої радянської влади та поєднав це любовною лінією юнака Івана та юначки Марти, проблеми яких, як виявилось, зовсім не дитячі.

На відміну від двох попередніх повістей «Полянами і хмарочосами» та «Сорок цистерн любові», у повісті «Варвари» автор майстерно репрезентує образи представників та противників радянської влади, створює історичне тло, на фоні якого висвітлює психологічні проблеми дітей та дорослих. Спираючись на класифікацію Любомира Белея, ми можемо виділити такі характеристичні антропоніми: *Іван Дорощук, Марта Микулин, Микола Морецький, Октябрина Едуардівна, Михайло Іванович* та ідеологічні антропоніми *Павел Грібачіхін, Володимир Ільїч Ленін, Брежнєв*.

На наш погляд, автор вдало підібрав ім'я для головного героя повісті «Варвари» – *Івана Дорощука*, щоб підкреслити український характер цього

персонажа. *Іван Дорошук* – молоде покоління, хоч ще недостатньо сформоване, але таке кмітливе. У свої юнацькі роки хлопець розумів більше, ніж будь-який інший дорослий, що чемно підтримував більшовицьку політику: «*Миколо Панасовичу... Я теж так думав...але боявся комусь сказати...*»[с. 21]. Герой вірний і щирий, він твердо йде за покликом свого серця – слухає настанови вчителя: «Зроблю, що можу, аби не зганьбити предків» [с.23].

Іванко розумний і, незважаючи на ще юний вік, тямить «*усі натяки, які Микола Панасович час до часу робив на уроках...*» [с.21]. Антропонім *Іван* означає «подарунок Божий». Доантропонімна семантика цього імені повністю рзбігається з характеристикою персонажа, адже, можливо, хлопець справді є тим подарунком долі – зокрема для Миколи Панасовича, – що вірно виконує заповіт свого учителя-наставника: «*Спи спокійно мученику Миколо... я, як можу, виконую твій заповіт – жити для Вітчизни*» [с.156].

Найменування *Іван Дорошук* набуває соціальної значущості у випадку вікової характеристики героя. Автор зображує не лише хлопчика: «*Іван зметикнув, що вчитель, напевно, самотній. Звісно, про те, як він витримує таке протистояння, хлопець не міг подумати – був ще надто юним*» [с.21], але й дорослого, сформованого героя: «*Іван Дорошук, статечний чоловік у розкішному костюмі, вийшов із авто, дивлячись на свої володіння*»[с.156] Надзвичайно помітна еволюція, здавалося, ще зовсім маленького *Івася*, що наприкінці повісті перетворився в мужнього та дорослого *Івана Дорошука*. Таким чином Степан Процюк намагався підкреслити соціальну значущість імені *Іван*, завдяки використанню його об'єктно-вікової конотації.

Юний герой приваблює читачів ясным розумом, позитивною енергією, а головне, вмінням шанувати старших і залишатися вірним своїм ідеалам: «*Іван витратив чимало сил і коштів, щоб поклонитися праху свого учителя, якого він не здав, не зрадив, не розчарував...*»[с.151]. У хлопця закохана однокласниця Марта, саме вона дає характеристику його зовнішності: «*«Іванко Дорошук такий гарний... у нього такий голос... такий... вона не знає, як це пояснити і*

вимовити, але той його голос так хвилює Марту, що примушує кожного дня підходити до дзеркала» [с.15-16]. У повісті літературно-художній антропонім *Іван* також стає носієм позитивної експресивності у випадку додавання пестливих суфіксів. До прикладу, однокласниця та вчитель іменують хлопця *Іванком*, *Івасем*: «як гарно його по-різному називати, додаючи різних пестливих суфіксів, коротших або довших...»[с.39], «Ще не було такого року, щоб не поверталися в Україну лелеки, *Іванку*. Все буде добре» [с.24], «То був *Іванко Дорошук*. Його учень, його найліпший юний друг» [с.111] або «...вона впевнена у своїй правді. Хоча, звісно, нікому про неї не скаже. Хіба, може,колись своєму милому *Іванкові*, якого вона, чесно кажучт, любить»[с.38], «вони самовіддано покохають одне одного, вона буде просити *Івася* не висовуватися і не протестувати...» [с.67]. Демінутиву *Іванко*, *Іваночко* характерна й негативна експресивно-оцінна значущість: «До речі, *Іваночку*, вчитель розповів, що дав тобі книгу» [с.135], «Кажу-кажу, *Івасю*» [с.136], «Що ж... *Іванку*, я би не хотів, щоб ти здохнув у тюрмі. Та й твої батьки би цього не хотіли» [с.136]. Найменування стає пейоративом, адже у контексті твору помітна іронія та зневага у манері спілкування з хлопцем. Письменник використав пестливу форму не лише в позитивному ключі, але – й негативному: підкреслив зневажливе ставлення представників радянського режиму до носіїв української ідеї.

Вже з перших сторінок повісті «Варвари» *Марта Микулин* інтригує читачів щирою дитячою любов'ю до однокласника. Степан Процюк дуже тонко вимальовує її психологічний портрет, описує внутрішній світ, до деталей предає її бажання, відчуття та думки: «Вона відчуває, що... ось-ось вони з *Іванком*, її однокласником, будуть говорити про щось дуже важливе, неймовірно чисте, про що не говорять їхні батьки, не говорять односельці, не пишуть у газетах...» [с.15]. Дівчинку лякає стан фізіологічних змін, що відбуваються з нею, адже у радянські часи ніхто не може їй пояснити цього, ніхто не говорить про це. Звернемо увагу на доантропонімну семантику імені

Марта – «пані», «володарка». Автор, можливо, зважав на цю семантику. Справді, *Марта* – господиня свого щастя. Дівчина навіть поводить, як маленька пані, красується перед дзеркалом, щоб її полюбив Іванко: «*Марта, спотикаючись, таки наблизилася до трохи закіптюженого чотирикутника кімнатного дзеркала*» [с.11], «...той його голос так хвилює *Марту*, що примушує кожного дня підходити до дзеркала» [с.16].

Характеристичне найменування *Марта Микулин* набуває соціальної значущості у випадку вікової характеристики героїні: «*Серце калатало так, ніби хотіло – поперед своєї власниці, учениці восьмого класу Зернівської школи Микулин Марти – вистрибнути і залізи у шклярний чотирикутник дзеркала*» [с.11], а також експресивної значущості – використання пестливої форми: «*Ой, Мартусю, моя бідна Мартусю*» [с.12]. Дитяча наївність дівчинки представлена у її мріях про кохання: «*Марта теж хоче, щоб її любив Іванко. Хоче бути гарною. А якщо чесно сказати, то Марта хоче бути дуже-предуже гарною, бо тоді Іванко ніколи її не розлюбить!*» [с.17]. Марення про хлопця та постійне відтворення їхнього майбутнього, що крутилося в дівчачій голові, демонструють справжні почуття героїні: «*Вони колись одружаться, мріяла дівчина. Проживуть довго і щасливо, а вже потім, у глибокій старості, помрут – ні, не одного дня, але одне за одним. Спершу помре вона, бо буде не в силі перенести думку, що Іванка немає*» [с.18] Які ж дорослі думки існують в голові цієї юної пані!

Також письменник досить оригінально зобразив переживання *Марти*, в уяві якої зринав страшний *Циклон* - міфічна істота, що у реалістично-психологічній повісті «Варвари» уособлює радянську систему. У міфології *Циклон* – велика істота з одним оком на череві, яка характеризується надзвичайною силою і вправністю. Але у повісті автор створив «*Варварського Циклона*», який «розвозить радість комуністичній партії, а найперше членам Політбюро – її Центрального комітету. І там, за величезну винагороду, вприскує її в старечі щокни, у вигаслі очі та заснулі серця тих, як і керують

усім. Навіть серпом і молотом. І тому дідугани правителі, викрадаючи радіці, так довго тримаються на московському троні. Також вони викрадають красу у юнаків та юнок, як справжні упури» [с.14]. Зокрема, молода героїня, сприймає цього **Циклопа** як небезпеку: «*Марта Микулин неясно відчувала, що навколо, методичною цівкою, ніби чорне молоко від затруєної корови, просочується туга. Їй часто здавалося, що кожної ночі, десь проміж третьою і четвертою ранку, у найтемніший час, якийсь повторний Циклоп у чорному комбінезоні чи фартусі (здаля неможливо розрізнити) скрадається селами і містечками. Він керує незримою поливальною машиною, яка тихо, навіть децю втомлено та меланхолійно, розсіює – рівними порціями! – докільлям стародавню печаль, викрадаючи людям сміх і радість*» [с.13]. Таких підхід – оригінальність вибору найменування істоти, що уособлює усю тоталітарну систему та її представників – допоміг автору розкрити юнацьке сприйняття тодішньої радянської системи, що на думку дітей «*викрадає красу і щастя*»[с.17].

Чи не найважливішим у повісті персонажем, найменування якого набуває соціального і національного значення – *Микола Панасович Морецький*. Його характеристична функція полягає у вказівці на представника вчительської професії, що робить іменування соціально-значущим: «*Микола Панасович Морецький, вчитель історії Зернівської восьмирічної школи, мав ще чимало різних «я», як і кожна вдумлива людина, перелік якостей якої неможливо вичерпати ні реченням, ні навіть кількома абзацами*»[с.53], а національно значущим воно стає унаслідок ідентифікації національної належності персонажа, що підкреслюється за допомогою апелятива-звертання: «*Громадянине Морецький, ви ж знаєте, що ваш батько був засуджений за співробітництво з бандитами*». Окрім вказівки на професію, іменування набуває соціального значення у ситуації, де *Микола* стає *Миколкою* – письменник апелює до дитячих часів вчителя, повертаючи його у теплі спогади, що виникли під час прослуховування записаного на диктофон маминого голосу: «*Зрештою, голос нагадав деякі деталі його дитинства, зокрема, як*

Миколка він казав на віник «імбамбі», коли вчився говорити, або суворо помахував мамі ручкою, якщо його на якийсь час залишали самого» [с.143]

Морецький та його сім'я є уособленням духу боротьби українства проти радянського режиму: *«Миколу Панасовича згадали в «Ленінському сонці» як можливого «підсобника наймитів» імперіалістичних розвідок, а вчителевих батьків бандитами»[с.18]* Також він є представником старшого покоління, що не втрачає надії на щасливе майбутнє України без радянської влади. Микола Морецький *«був переконаний, що зараз час боротьби проти поневолювачів» [с.94]* Саме він сіє зерно правди для молодшого покоління, вказуючи на недоліки тоталітарної системи: *«Бо вони страшні, Іванку. Вони – варвари. Вони навіть гірші від стародавніх варварів, бо ті хоч мали свій, хай вульгарний і примітивний, кодекс честі»[с.20]*

Доантропонімне значення імені Микола - «переможець народів» не відповідає вдачі героя. Чоловік сильний духом, він здатен витримати навіть фізичні тортури: *«Миколі Панасовичу Морецькому, засудженому за звинуваченням в участі в націоналістичній організації, яка ставила за мету повалення Радянської влади і встановлення незалежної української держави, насправді стало байдуже, що з його тілом буде далі» [с.147], «якась таємниця, загадкове сяйво супроводжували його шлях. Він не боявся ні наглядачів, ні тюремного начальства, ні смерті. Його перекидали за непокору і викличні голодівки з табору в табір, незрідка били»[с.150]* Але його долю зламав ворожий радянський режим – Микола помер в тюрмі: *«він, маючи вщент донищене здоров'я, помер десь після олімпіади у Москві» [с.150]*, тому чоловік, на жаль, не став переможцем своєї долі. Зате він, як батько-наставник, зумів залишити незнищений дух віри для молоді, він став для них, так би мовити, українським ідеалом: *«...крізь Івасів піджачок і білу сорочку часто проступає, а деколи світиться його душа. Вона навіть раз побачила сяйво над головою Миколи Панасовича. Він тоді говорив щось поза темою уроку – про партизанську боротьбу після закінчення, у 1945-му, Великої Вітчизняної*

війни» [с.39-40] Тому діяльність чоловіка, його особистість отримує тепле і шанобливе ставлення від деяких вихованців, зокрема від Івана «Вчитель є моїм другим батьком... батьком серця» [с.24]

Яскраве та водночас негативне у повісті «Варвари» є соціально-значуще ім'я-радянське **Октябрина**, okazіонально утворене і сприймається як інтернаціональне і комуністичне: «Казали, що вона народилася десь у Харкові чи під Харковом, давним-давно була направлена на Західну Україну як не лише вчителька математики, а передовсім ідеологічний співробітник комітету державної безпеки, яке скорочено всі називали російською аббревіатурою – ка-ге-бе»[с.9] **Октябрина** – представник ворожої системи, що ненавидить усе українське, вбачає загрозу в релігії і навіть цього не приховує: «у нашій школі окремі учні та їхні недобросовісні, а може, і вороже настроєні до Радянської влади батьки, не можуть відмовитися від дрімучих релігійних пережитків! Вони, представте собі, ходять по неділях до церкви, вірячи в релігію, яку Карл Маркс обзивав опіумом для народу!» [с.6-7] Степан Процюк точно підібрав жінці наймення, яке підкреслює її неукраїнську позицію. Невипадково письменник утворив ім'я **Октябрина** від російського апелятива – назви місяця – «октябрь», що разом із неукраїнським по батькові **Едуардівна** створює повноцінний антиукраїнський образ героїні. Ця неукраїнськість одразу, розгорнувши першу сторінку повісті, впадає читачу в очі: чужоземне ім'я, дивна поведінка і (російська вперемішку з українською) мова – все це ніби спеціально поєднане з метою репрезентувати представника тоталітаризму у всій його негативній красі. «**Октябрина Едуардівна** повернулася до класу децю занепокоєна. Її зустріли багато очей. Більша половина поглядів була теж сповнена тихої прихованої ненависті»[с.105]. **Сторожиха** – так ще називали жінку, була повною протилежністю Миколі Панасовичу. Вона – це зла, самовпевнена і дуже емоційна жінка, яку ніхто не любив і не поважав. Саме тому письменник придумав прізвище **Сторожиха**, семантика якого повністю розкриває злий характер героїні. Справді, жінка виконує роль сторожа,

шпигуна, що доносить радянській владі на всіх націоналістів, особливо на Миколу Морецького: *«Итак, в Зерновской школе работает некий Микола Панасович Морецкий... Историю, Павел Фролович, историю – идеологический, так сказать, предмет. Так вот, этот негодяй...»*[с.30]

Надмірну емоційність убачаємо в прикладковому іменуванні *ропуха-Сторожиха* – набуває експресивно-оцінної значущості: *«Івась каже, що він невинний, а поруч іде триклята ропуха-Сторожиха і знишка коле його закайданені руки гострими, спеціально підготовленими вдома, шпильками...Ропуха йде і регоче так голосно, як кобила, якій ще до смерті десяток літ або і більше, оегоче так заласно, бездумно, слиняво...»*[с.107]

Ось такий химерний образ постає в уяві молодого Івана, який особливо не любив *Октябрину Едуардівну*.

Павел Грібачіхін – ще одне незвичне найменування, якому притаманна багатофункціональність. Це ідеологічний та характеристичний літературно-художній антропонім. *Павел*, а українською *Павло*, посідає далеко не останнє місце у списку представників совітського зла – головний ворог всіх, хто висловлює ідею соборності України. Доантропонімне значення імені *Павло* - «малий» і «скромний» не відповідає характеристиці персонажа.

Літературно-художній антропонім *Павел Грібачіхін* виконує **характеристичну функцію**, вказуючи на соціальний статус, що виражає апелятивом *майор*: *«Майор Павел Грібачіхін понуро перекладав папери, завершуючи робочий день. Йому важко працювати тут, на Західній Україні. Важко було вчити цю говірку, яку буржуазні націоналісти називають українською мовою»* [с.26-27]. Щодо **ідеологічної функції**, то іменування не просто вказує на ідеологічне спрямування персонажа, але й репрезентує цілу низку таких, зловісний, виразників радянської ідеї. Пропри всю свою ненависть до української мови, чоловік вивчає її, щоб стати агентом під прикриттям і створити «образ хорошої людини»: *«партія доручила тобі важливе завдання – таке не кожному доручають і не кожен день. Я би і китайський вивчив заради*

такої okazji!»[с.28], «вибору у **Грїбачїхіна** не залишилося. Вчив і остерїгався. Остерїгався і ненавидїв. Ненавидїв і хотїв якомога швидше забути»[с.28]

Незначну увагу автор звертає й на такі характеристичні літературно-художні антропоніми: *полковник Долгих* - «спеціалісту з бандерівства», *Михайло Іванович, Іван Михайлович, Іван Васильович, Дмитро Михайлович* – такі прїзвиська давали працівникам КГБ з метою втаємничити свої дії. Хоча автор не зосереджує на них увагу, але, тим не менш, їхні власні назви виконують характеристичну функцію – існує вказівка на соціальний статус цих представників та їхня характеристика: «*Майор одна жди пожаловался полковнику Долгих – спеціалісту по нандеровцям и бандеровщине всевозможних цветов и оттенков*»[с.27], «...починав працювати вже знайомий нам другий (чи то *михайло іванович* чи то *іван васильович*; до речі, *Павел Грїбачїхін* також мав невиразну кличку *дмитро михайлович*»[с.128]. Своє негативне ставлення до вказаних персонажів автор відображає у графічному оформленні, адже особові імена пише узагальнено, з малої літери.

Також можна виокремити ще одну незначну групу власних назв відомих політичних діячів, тодішніх керівників компартії: *Володимир Ільїч Ленін, Сталін та Брежнєв* – ідеологічні літературно-художні антропоніми, що засвідчують ідеологічну природу: «...і віддають своїх дітей із сіл до російських шкіл у містах і містечка; а тих шкіл, хвалити *Брежнєва*, щораз більше...» [с.33], «*Володїмїр Ільїч Ленін* чїтко і недвусмысленно доказав, що бога нема»[с.7] або «...как говорил товариш *Сталин*, месьть – это блюдо которое подается холодним» [с.36] Для них характерна здатність зникати з літературно-художніх текстів разом із смертю денотатів-прототипів.

У повісті «Варвари» можна також виокремити низку українських та іноземних найменувань, функції яких відсутні: *Леся, Маруся, Іван Михайлович, Карл Маркс*. Письменник вводить їх у текст лише один або два рази, просто вказуючи на сам факт існування такого імені, але без вказівки на характеристику персонажа. Тому неможливо розпізнати види функцій таких

онімів і, взагалі, дізнатися хоча б якусь інформацію, потрібну для співставлення характеру героя із семантикою його імені.

Викликають значний інтерес відапелятивні характеристичні антропоніми *дівчина Мова, хлопець Язык, Горнона Медуза, брат Колгосп і брат Радгосп*. Утворення таких онімів зумовлене дуже розвиненою фантазією автора. Оригінальний художній антропонім дівчина *Мова* є уособленням української мови, а хлопець *Язык* – ворожої російської. Автор досить оригінально підійшов до методу порівняння слов'янських мов, вказуючи на їхній характерний відтінок: українська Мова звучить лагідно, ніжно, а російський Язык – твердо і сухо. Якщо ж заглянути глибше, то письменник здійснив це порівняння, щоб розкрити долю української нації, мову якої гнобили у часи правління Радянського Союзу: *«чийсь катівські руки викопували дівчині Мові все глибшу могилу. Офіційно дівчину не вбивали, навіть не судили. Але неофіційно, у приватній атмосфері все частіше віддавалися накази, спрямовані на її повільне умертвлення»*[с.72], *«дівчину Мову знеславлюють, проголошуючи недоумкуватою і неповносправною, сировинним матеріалом для фольклору, сіл і гопака на московських сценах...»*[с.72] або *«впроваджувався другий невидимий наказ. Це був наказ про знищення дівчини Мови»*[с.73] Письменник майстерно вказує на сильну сторону українців – незнищенність та витримку: *«...дівчина Мова мала здатність регенерувати, здавалось би з нічого»*[с.73], *«дівчина Мова бачила так багато відмов, зрад і відступництва, що іноді хотіла перетворитися на скорботну камінну статую, віддану у музей старожитностей. Але Хтось утримував і утримував її від заповільненої смерті»*[с.74] Протилежну позицію займав парубок *Язык*, що *«був у всезагальній пошані»*[с.74] і якому *«присвячували панегірики і конференції... курили фіміам аж до втрати елементарних норм пристойності і людської гідності...»*[с.74].

Також Степан Процюк розкрив свою письменницьку майстерність, коли утворив від абрєвіатури оригінальні антропоніми *Колгосп* і *Радгосп*, образ яких

крутився у голові Івана: *«Іванові ці слова уявлялися двома братами. Напевно, рідними»*[с.68] Опис цих, можна сказати, ідеологічних антропонімів уособлював державних людей або весь люд, що жив у ті нещасні радянські часи та ніби підтримував тодішню владу: *«Брати Радгосп і Колгосп несамовито плескають лектору, створюючи ефект довгих аплодисментів, які переходять у овації. Бо яка ж Радянська влада без довгих аплодисментів колгоспників і без овацій радгоспників?»*[с.71]. Автор викриває негативні риси колгоспників і радгоспників, створюючи в голові читача сумну картину їхнього життя: *«Поволі брат Колгосп і брат Радгосп заражалися хитруватістю та крутіємством, недоумкуватістю і дуриголовістю, примітивним цинізмом і небажанням знати, що ховається за завісою великого царства брехні»*[с.71]

І останній, не менш унікальний літературно-художній антропонім, – *Горгона Медуза*. Античний образ завуальовано під діяння самого радянського режиму – жорстокого і брехливого: *«Ті, які проводили вівісекцію брехні і страху, обіцяючи швидкий комунізм, теж підпадали під дію законів Горгони Медузи. Випущеного з пляшки джина було не можливо зупинити. Більшість повірило, що серп із молотом прийшли навіки – і надламалися»*[с.71].

На нашу думку, завдяки антропонімам *Колгосп*, *Радгосп*, *хлопчик Язик* та *Горгона Медуза* автор намагався акуратно натякнути сучасному читачу про нелегку долю змучених і закатованих українців і показати тодішнього реалії тоталітарного режиму. Він викрив всі негативні риси радянської влади та людей в рожевих окулярах, які були підтримкою для радянської системи.

За структурою антропоніми твору **«Варвари»** поділено на:

I. Однослівні номінації

1) Чоловіче ім'я

- у повній формі: *Іван* [с.5] *Микола* [с.54], *Мирослав* [с.94],

- зменшено-пестливі та гіпокритичні форми: *Іванко* [с.17], *Івась* [с.39], *Іваночко* [с.135], *Миколка* [с.143]

2) Жіноче ім'я

- у повній формі: *Марта [с.11], Октябрина [с.31]*

- *пестливі та гіпокористичній формі: Мартусю [с.12], Маруся [с.72], Леся[с.50]*

3) Прізвище: *Грібачіхін [с.30], Маркс [с.19] Брежнєв [с.33], Морецький [с.59], Дорошук [с.101], Микулин [с.101], Кузнецов [с.103], Шухевич [с.103], Гончар [с.113],*

4) Прізвисько: *Сторожиха [с.6], Возний [с.112]*

II. Двослівні номінації

1) Ім'я + прізвище: *Октябрина Едуардівна[с.8], Карл Маркс [с.7], Марта Микулин [с.13], Іван Дорошук [с.118], Микола Морецький [с.93], Олександр Олесь [с.98], Івана Франка [с.107], Павел Грібачіхін [с.128],*

2) Прізвище + ім'я (жіночі): *Микулин Марта [с.11]*

3) Двокомпонентні прізвиська: *дмитро михайлович, іван васильович, Михайло Іванович [с.128], Іван Михайлович[с.131]*

4) Ім'я + по батькові (чоловічі): *Микола Панасович [с.30], Павел Фролович [с.29],*

III. Трислівні номінації

1) Ім'я + по батькові + прізвище: *Володимир Ільїч Ленін [с.7], Микола Панасович Морецький [с.30]*

Онімно-апелятивна номінація

II. Двослівні номінації

1) з апелятивом на позначення родинних стосунків: *тітка Маруся [с.17], товариш Сталин [с.36], Мартин тато [с.37],, Мартина мама [с.87], товаришка Октябрина [с.104], Мартиної мами [с.106], цьоця Параска [с.138], батько Миколи Панасовича [с.10], Мартиного брата [с.43]*

2) з апелятивом на позначення предмета власності: *Івасеву білу*

сорочку [с.44], Мартині думки [с.44], Іванкові думки [с.24]

3) з **апелятивом на позначення статусу**: пана Абстракту [с.118], пані Абстракції [с.118]

4) з **апелятивом на позначення звання**: майор Павел Грібачіхін [с.26], полковнику Долгих [с.27], громадянин Морецький [с.58],

5) з **апелятивом на позначення характеристики**: ропуха-Сторожиха [с.107], бідна Мартусю [с.12], варварський Циклон¹⁴), зловісний Циклон [с.44], довгокоса Леся [с.49]

б) з **апелятивом на позначення професії**: вчитель Морецький [с.151]

Антропонімна номінація збірки «**Варвари**» налічує **63** одиниць. Переважає **однослівна** модель номінації: *Іван, Микола, Мирослав, Іванко, Івась, Іваночко, Миколка, Марта, Октябрина, Мартусю, Маруся, Леся, Грібачіхін, Маркс, Брежнєв, Морецький, Дорошук, Микулин, Кузнецов, Шухевич, Гончар, Сторожиха, Возний*; на другому місці – **двослівна**: *Октябрина Едуардівна, Карл Маркс, Марта Микулин, Іван Дорошук, Микола Морецький, Олександр Олесь, Івана Франка, Павел Грібачіхін, Микулин Марта, дмитро михайлович, іван васильович, Михайло Іванович, Іван Михайлович, Микола Панасович, Павел Фролович*; на третьому відповідно – **трислівна**: *Володимир Ільч Ленін, Микола Панасович Морецький*;

Найбільшу кількість становлять **чоловічі імена**: *Іван, Микола, Мирослав, Іванко, Івась, Іваночко, Миколка*; жіночих порівняно менше: *Марта, Октябрина, Мартусю, Маруся, Леся*; Серед **двослівних** номінацій найбільше в комбінації «**ім'я + прізвище**»: *Октябрина Едуардівна, Карл Маркс, Марта Микулин, Іван Дорошук, Микола Морецький, Олександр Олесь, Івана Франка, Павел Грібачіхін*; найменше в комбінації «**прізвище + ім'я**» та «**ім'я + по батькові**» та «**двокомпонентні прізвиська**»: *Микулин Марта, Микола Панасович, Павел Фролович, дмитро михайлович, іван васильович, Михайло Іванович, Іван Михайлович*;

Онімно-апелятивних номінацій зафіксовано **23**, найбільше з апелятивом на позначення **родинних стосунків**: *тітка Маруся, товариш Сталин, Мартин тато, Мартина мама, товаришка Октябрина, Мартиної мами, цюця Параска, батько Миколи Панасовича, Мартиного брата*; на другому місці – з апелятивом на позначення **характеристики**: *ропуха-Сторожиха, бідна Мартусю, варварський Циклоп, зловісний Циклоп, довгокоса Леся*. Також виявлено **3** комбінації з апелятивом на позначення предмета власності: *Івасеву білу сорочку, Мартині думки, Іванкові думки*; **3** комбінації з апелятивом на позначення **звання**: *майор Павел Грібачіхін, полковнику Долгих, громадянин Морецький*; **2** комбінації з апелятивом на позначення **статусу**: *пана Абстракту, пані Абстракції*; **1** комбінація з апелятивом на позначення **професії**: *вчитель Морецький*;

Отже, підбиваючи підсумки, можемо стверджувати, що Степан Процюк – справді талановитий автор, майстерність якого полягає у створенні характеристичних, промовистих і неймовірно цікавих антропонімів з погляду літературно-художньої ономастики. Письменник вдало підібрав літературним героям найменування, адже йому вдалося відтворити національний, соціальний та ідеологічний колорит тексту, вказуючи на часи поневолення українського народу та його мови. Літературно-художні антропоніми письменника у повісті «Варвари» характеризуються багатофункційністю. Більшість із них виконують характеристичну функцію: до соціально-значущих та експресивно-значущих зараховуємо антропоніми: *Іван Дорощук, Марта Микулин та Октябрина Едуардівна*; до соціально і національно-значущих – *Михайло Морецький*; до соціально-значущих – *полковник Долгих і Михайло Іванович*. Ідеологічними антропонімами є *Володимир Ільїч Ленін, Сталін та Брежнєв і Павел Грібачіхін* – також функціонує у творі як соціально-значущий. І остання група – антропоніми без функцій, до яких зараховуємо найменування *Леся, Маруся та Карл Маркс*.

2.3 Топонімна номінація твору та інші види онімів у повістях «Полянами і хмарочосами», «Сорок цистерн любові» та «Варвари»

Топоніми – назви географічних об'єктів, що мають особливе значення, адже підпорядковуючись загальним законам художнього тексту, є експресивно і стилістично насиченими та визначають його просторовий чинник. Серед топонімів можна виділити такі розряди: ойконіми (назви поселень), гідроніми (назви водних об'єктів), ороніми (назви елементів рельєфу), урбаноніми (назви міських об'єктів) та мікротопоніми (назви невеликих географічних об'єктів)³⁴.

Топоніми з погляду особливостей їх уживання в художньому тексті дослідники характеризують з урахуванням таких ознак: 1) походження (реальні, вигадані, реально-зашифровані); 2) парадигматика (тип оніма – макротопонім чи мікротопонім); 3) синтагматика (роль топоніма в сюжетному розгортанні подій, у долі персонажів); 4) стилістична роль (нейтральні та стилістично забарвлені – експресивно-емоційні). Топоніми як компоненти художнього тексту забезпечують насамперед реальність відтворення певних подій, тобто реалізують своє топонімічне значення, окреслюючи при цьому певний простір, у межах якого триває сюжетна лінія, діють головні й другорядні персонажі. Як зазначають дослідники літературно-художньої топоніміки, топоніми локалізують місце дії (Ю. Карпенко, Г. Лукаш, О. Немировська, О. Саврей та ін.)³⁵.

У повісті «Полянами і хмарочосами» зафіксовано такі різновиди **топонімів:**

---

³⁴ Хлисту́н І.В. Топоніми в художньому тексті (На матеріалі української поезії 2 пол. ХХ ст.) Умань, 2003. С. 23.

³⁵ Мороз О. Топоніми як компоненти художнього тексту (на матеріалі роману “Сонячна машина” В. Винниченка). *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2011. Вип. 15. С. 351–355.

Хороніми (власні назви будь-якої території, області, району, краю³⁶): *Росія* [с.6], *Рязанська область* [с.6], *Псковська область* [с.6], *Одеська область* [с.26], *Єгипет* [с.27], *Одещина* [с.28], *Крим* [с.31], *Європа* [с.122].

Ойконіми (власні назви будь-якого поселення: міста, села, а також назви хуторів, висілків і под²): *Київ* [с.34], *Кучугури* [с.60], *Чортотлик* [с.63], *Кагарлик* [с.63]

Гідроніми (власні назви будь-якого водного об'єкта³): *Затока* [с.5], *Ніл* [с.84],

Мікротопоніми (власні назви невеликих, найчастіше природних фізико-географічних об'єктів): *Поляна Молодості* [с.76]

Оронім (власна назва будь-якого елемента рельєфу земної поверхні – горба, миса, гори, скелі, западини, долини): *Говерла* [с.6], *Карпати* [с.6], *Сахара* [с.153]

Літературно-художні топоніми виконують безліч інших функцій, окрім адресної, номінативної, що обов'язкові для всіх онімів. Хоча у літературному творі номінативна функція не висувається на перший план, проте це (основне) місце займає художньо-виражальне, емоційно-образне значення.

Зокрема, **хоронім** *Єгипет*, який, на відміну від інших топонімів, уживається у тексті найчастіше, виконує **інформативну функцію**, на яку нашаровується символічне значення – у творі *Єгипет* є символом небажаного відпочинку: «*Мені таки, по-почесному, дуже важко, що тебе не бачила так довго. Я навіть плакала у літаку, так не хотіла їхати до Єгипту, потім мусила взяти себе в рук...*»[с.90];

Літературно-художні **хороніми** *Росія*, *Псковська область* і *Рязанська область* також виконують **інформативну функцію** – автор доводить до відома

---

³⁶ Словник української ономастичної термінології / Уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Харків: Ранок – НТ, 2012. С.189.

читачів про місце проживання туристів, що співають пісні про війну минулого століття: «... *З нами ще якихось туристів з Росії: чи то з Рязанської, чи то з Псковської області*».

Хоронім **Крим** набув ідеологічної функції, адже історичне тло і політичні погляди автора зумовлюють актуалізацію в семантиці власної назви *Крим* супровідних значень «поневолення», «залежність і був вжитий із метою порівняння: «*Все трапалося так швидко, мовби в Крим зайшли «ввічливі» зелені чоловічки і нізащо не квапилися звідти виходити, і навіть не дурили, що заблукали, переплутавши кордони* [с.31].

Ойконіми **Київ, Кучугури** містять інформацію щодо місця навчання та опис села, тому для них характерна інформативна функція: «*Брат вчиться в Києві, в університеті*» [с.34]; «*Кучугури були такими великими, що у них потонуло все довкілля*» [с.60]

Гідронім **Затока** виконує локалізувальну функцію, вказуючи на місце перебування героя: «*Ми вже у цій Затоці другий день, і наче все на всі сто...*» [с.5].

Оригінальний мікротопонім **Поляна Молодості** містить асоціативний шар інформації, що спирається на уяву дівчини Ликери: «*Бо була Поляна Молодості і якийсь згусток всіх доріг та можливостей, якесь підземне чи надземне тасмниче перехрестя*» [с.76] Він асоціюється із молодістю та красою і спирається на фантазію дівчини.

Ороніму **Сахара** притаманна інформативна функція. Враховуючи контекст, ми помітили певне семантичне значення, що накладається на оронім **Сахара** – «пустка», «сум», яке автор використав для порівняння почуттів дівчини, її внутрішнього стану: «*Ксяна почала відчувати всередині таку ж пустелю до принад цієї екзотичної країни, як пустеля Сахара, що займає більше дев'яноста відсотків території Єгипту*» [с.153]

У повісті «Полянами і хмарочосами» також використані інші групи онімів, зокрема **ідеоніми, теоніми, зооніми, ергоніми, хрононіми, астроніми та інтернетоніми.**

Ідеонім (власна назва окремого об'єкта культури, науки, мистецтва, взагалі духовності, тобто назви художніх, музичних творів, наукових, релігійних, публіцистичних праць, найменування картин, скульптур, кінофільмів, а також театральних, циркових вистав, балетів): *«Я і мій любий друг» [с.112], фестиваль «Є і буде» [с.60].*

Ідеонім «Я і мій любий друг» – назва світлини, що відіграє значну роль у сюжеті твору. Йому характерне символічне значення фальшивої дружби. Враховуючи контекст твору, він виконує експресивну функцію.

У тексті ідеонім охоплює декілька значень: *«Ликера позначила Дениса і підписала світлину «Я і мій любий друг». Можна було по-різному розуміти підпис: як цікавий прикол, як перегукування із французьким письменником Мопассаном, що так назвав свій роман, чи з третім українським президентом, що так називав усіх, перед ким він виступав після традиційних значних запізнь» [с.112].* З контексту ми дізнаємося про справжнє призначення цього ідеоніма – використаний із корисливими цілями. Автор розшифровує кожне слово, вказуючи на емоційний стан героїні:

«Чотирнадцять букв і один усміхайлик, написані рукою незнайомої дівчини, перевернули настрій. Як би ж то лише настрої! Букви розросталися всередині таким химерним болісним ростом, що Ксяна не вірила, що Ден може цього не відчувти!» [с.117];

« Я – як вона сміла? Та й ще себе вип'ячує, нарциска, на перше місце!»[с.118];

« I – вже поєднує себе з Ксяниним Деном»[с.118];

« Мій – Ксяна перше припустила, що Ден мій знати цю діваху давним давно»[с.118];

« Любий – звісно, це слово має різні відтінки значень: від саркастичного

до найщирішого трепету і обожнення. Невідомо, що вклала у це слово та Ликера»[с.119];

«Друг – це єдине слово, що трохи заспокоює Ксяну – нині принцесу-воїна»[с.119].

Теоніми – власні назви божеств, найменування богів: *Тота* [с.85], *Осіріс* [с.85], бог Сонця *Ра* [с.83]

Іменування богів *Тота*, *Осіріс* та *Ра* виконують **інформативну функцію**, автор наділяє їх певною характеристикою. Зокрема, *Тота* – бог наділений розумом: «Цей священний птах був символом бога мудрості і правосуддя» [с.85]; *Осіріс* – той, «хто завжди помирає і воскресає»[с.85]; Бог *Ра* – великий бог Сонця. У значення цього теоніма автор вкладає негативний сенс: «...асоціюються з силами зла і ворожістю до верховенства бога Сонця *Ра*» [с.83]

Зооніми – імена різних тварин та птахів: бик *Мневіс* [ст. 83], бик *Бухіс* [с.83]. Зооніми, як і більшість інших онімів у повісті «Полянми і хмарочосами», займають незначне місце. Автор використав цікаві неукраїнські найменування тварин, при цьому вказуючи на їхню святість: «У цьому химерному світі священний чорний бик *Мневіс* прирівняний до божества. Тут змінює свої кольори священний бик *Бухіс*»[с.83]

Ергоніми – назва, що позначає власні назви різноманітних установ, магазинів та закладів: кафе, ресторанів з метою просто вказати місце, де відбувається певна подія. А також ергоніми – це назви різноманітних організацій та спілок або інших об'єднань людей): антикафе «*Біла черешня*» [с.7], *Небесна Сотня* [с.9]

Зокрема, ергонім «*Біла черешня*» виконує локалізувальну функцію – сприяють локалізації часу, а також місця, де відбулася дія: «Згадав, як минулого року ми познайомилися у нашому анти кафе (прикольо названо!) «*Біла черешня*» [с.7].

Хрононіми – назви відрізків часу і подій: *Душа Міста* [с.14]. Онім *Душа*

Міста – назва уявного свята. Можливо, автор вклав якесь символічне значення цього найменування. Таки спробуємо з’ясувати. Дотопонімне значення душа – нематеріальна сутність, а місто – це певна місцевість. Тож у поєднанні ці слова можуть означати певну внутрішню спільність людей, бажання яких співпадають. Зокрема, світ, настрої Оксани і Дениса дуже подібні: окрилена своїми почуттями дівчина розповідає дивний сон, вказуючи на цю дату. Почуття дівчини занурюють її у сновидіння, у якому всі окрилені, щасливі і святкують день Душі Міста. Напевно, все-таки, цей хрононім сигналізує майбутнє місце радості, де Оксана та Денис будуть щасливі та наповнені духовними цінностями: *«Там були летючі авто, які поспішали святкувати день Душі Міста. Десь так»* [с.14]

Астроніми – назви космічних об’єктів: *Венера* [с.47], *Місяцеликий* [с.137]. Астронім **Венера** виконує локалізувальну функцію: *«...що він/вона може у цей момент навіть вирощувати броколі на Венері чи їздити африканськими пустелями»* [с.47]; *Місяцеликий* – суто номінативну функцію, називаючи космічний об’єкт: *«...можливо, юної жриці перед пробами перших нічних ритуалів поклоніння Місяцеликому»* [с.137].

Інтернетоніми (власні назви, що пов’язані з інтернетом) Вони містять такі об’єкти: сайтоніми – назви сайтів, епістулоніми – назви адреси електронних скриньок та ніконіми – онлайн-псевдоніми користувачів: **ВКонтакте** [с.46], **Твіттер** [с.110], **Інстаграм** [с.110]. Оніми **Твіттер**, **Інстаграм** виконують **адресну функцію**, адже лише вказують на віртуальне середовище перебування підлітків: *«Ликера бачила, як із фейсбука передруковують пости і коментарі провідні інтернет-ресурси. Але щоб із «Вконтакте» щось передруковували? Таке якщо і було, то дуже рідко. До «Твіттеру» та «Інстаграму» руки не дотягувалися»* [с.110] Окрім номінативної (адресної) функції, інтернетонім **«ВКонтакте»** набуває ще **інформативного та ідеологічного значення** – характеризує онім, вказуючи на його неукраїнське походження: *«вони двоє нещодавно видалилися з російського*

«ВКонтакте», із його фоточками, котиками і тортиками, а також, кажуть, до прикладу, місцем контакту сепаратистів» [с.46]

Отже, топонімна номінація повісті **«Полянами і Хмарочосами»** усього налічує **33** одиниці. З них 8 хоронімів, 4 ойконіми, 2 гідроніми, 1 мікротопонім і 3 ороніми, а також 15 одиниць інших видів онімів.

З них найбільше **хоронімів й ойконімів**: *Росія, Рязанська область, Псковська область, Одеська область, Єгипет, Одещина, Крим, Європа, Київ, Кучугури, Чортомлик, Кагарлик*; порівняно менше – **гідронімів, мікротопонімів й оронімів**: *Затока, Ніл, Поляна Молодості, Говерла, Карпати, Сахара.*

У повісті **«Сорок цистерн любові»** зафіксовано такі різновиди топонімів:

Хороніми: *Стародавній Рим [с.15], країна Ельдорадо [с.92],*

Ідеоніми: *Пісня «Kozak system»[с.69]*

Теоніми: *бог Гермес [с.53]*

Ергоніми: *амфітеатр Вічне місто [с.15], Червоний Хрест [с.59], ONUKA [с.65], Верховна Рада [с.69], супермаркет «Добролюд» [с.93],*

Номінативна функція притаманна усім видам літературних онімів у повісті «Сорок цистерн любові». Але не забуваймо, літературні оніми – це багатофункціональні, тому варто звернути увагу на їх іншу функціональну можливість.

Хоронім Стародавній Рим та перифрастичний вияв Риму – **Вічне Місто** – виконують дві функції: більше **локалізувальну**, а менше - **інформативну**, вказуючи на місце та час певної історичної події: *«Інні було дивовижно та по-своєму соромно спостерігати за небагатим міським людом, більшість якого прагнула лише доступних розваг і видовищ, як дві тисячі літ назад у Стародавньому Римі, де, щоправда, замість мілкої річки на міській окраїні розвагами були криваві гладіаторські бої на аренах цирків або у*

величезному амфітеатрі Вічного Міста» [с.15]

Ельдорадо – міфічна індіанська країна, багата на золото та дорогоцінне каміння. Письменник використав **хоронім Ельдорадо**, щоб провести паралель із певною проведеною подією, охарактеризувавши її через метафоричне значення. Тому хороніму Ельдорадо характерна алюзійна і семантична функції: *«Так безтурботно, наче на довгих сходинках до країни Ельдорадо, вони провели тиждень. Наче Гермес, покровитель юності, вирішив їм показати, мовляв, і так можливо, молодята, на світлих сходинках під небесами ідилії» [с.92]*

Ергонім «Kozak system» виконує суто **номінативну** функцію: *«Гранд-діяство завершувалося піснею «Kozak system» [с.69]. Червоний Хрест та ОНУКА виконують суто номінативну функцію: «А наступного дня мати муки овісті й розшукувати Інну через добродійні організації, наприклад, Червоний Хрест...» [с.59]* **Ергоніму Верховна Рада** характерна **локалізувальна** функція: *«Ще до язичницькі липневі зорі однаково – водночас і радісно, і відсторонено – світили над столичною Верховною радою...» [с.68]*. І останній **ергонім «Добролюд»** – назва супермаркету, виконує інформативну функцію – інформує про місце перебування героїв: *«Вони були разом у супермаркеті «Добролюд» [с.93]*

Теонім Гермес автор використовує, щоб порівняти Максима із посланцем богів Гермесом: *«Інна з максимом не були близько знайомі... Так, вона завжди посміхалася йому приязно-приязно. Так, йому було спершу лише приємно, що вона подзвонила. Але тепер...він поспішає, мовби посланець богів Гермес з дивними крилами на сандалях, щоб утішити дівчину радісною новиною» [с.53]* Таким чином цей ідейнім виконує порівняльну-алюзійну функцію.

У повісті **«Сорок цистерн любові»** на відміну від топонімів перше місце займають інші літературно-художні оніми: *ергоніми (5 одиниць), ідеоніми (1 одиниця) і теоніми (1 одиниця)*, а топоніми – друге, адже топонімна номінація містить лише 2 одиниці *хоронімиів (Стародавній Рим, країна Ельдорадо)*. Найбільше у повісті є *ергонімів (Вічне місто, Червоний Хрест,*

ОНУКА, Верховна Рада, супермаркет «Добролюд»).

Отже, топонімна номінація повісті «Сорок цистерн любові» налічує всього 9 різних видів онімів: 2 хороніми, 1 ідеонім, 1 теонім і 5 ергонімів.

У повісті «**Варвари**» зафіксовано такі різновиди онімів:

Хороніми: *Західна Україна [с.9], США [с.10], Західна Європа [с.10], Україна[с.25], Мордовія [с.53], Прикарпаття [с.138], Москва [с.150]*

Ойконіми: *Зернівка [с.5], Коломия [с.5], Харків [с.9] Чукотка[с.42], Магадан[с.42], Львів [с.66], Івано-Франківськ [с.128], Київ [с.139],*

Ідеоніми: *«Ленінське сонце» [с.9], Радянська Україна [с.9], «Коломия Ілліча» [с.9], «Песня года-72» [с.47] «Клуб кінопутешествій» [с.47], Слава Капеерес [с.86], «По дорозі в Казку» [с.98], «Прапорonoсці» [с.113]*

Зооніми: *лев Нестаток [с.99], пантера Страх [с.99], тигр Зневіра [с.99],*

Ергоніми: *Політбюро [с.14], «Шлях комунізму» [с.65], УПА [с.150]*

Хрононіми: *Велика Вітчизняна війна [с.40]*

В українському ономастичному дискурсі **Україна**, як і будь-який топонім, виконує в українському художньому мовленні номінативно-локалізувальну функцію, вона визначальна в давній та фольклорній поезії: *«Ще не було такого року, щоб не поверталися в Україну лелеки, Іванку»[с.25].*

Щодо хороніма **Москва**, то у повісті він вказує на місце перебування Панаса Морецького (його смерть). Цей хоронім виконує **просторово-локалізувальну та інформативну функції**: *«Кажуть, що він маючи вицент донищене здоров'я, помер десь після олімпіади у Москві»[с.150].*

Хоронім США і Західна Європа виконують **інформативну функцію** з певним вкрапленням **ідеологізму**. Автор використовує ці оніми, щоб дати характеристику батьку Миколи Морецького – Панасу, якого називали *«наймитом імперіалістичних розвідок США і Західної Європи»[с.10]*
Локалізувальна функція характерна для хороніма **Західна Україна**: *«давним - давно була направлена на Західну Україну...»[с.9]*

Ойконіми Коломия, Івано-Франківськ, Львів також виконують локалізувальну функцію: *«Вона зараз ішла би пішки до Коломиї чи Франківська»*[с.138]; *«Одні кажуть, що Івась у Коломиї. Другі, що в Івано-Франківську»*[с.138].

Просторово-локалізувальна функція притаманна і ойконімам **Чукотка і Магадан**. Автор використовує їх у мові Мартиної мами, яка під час розмови визначає кордони Радянського союзу: *«А мені ся здає, що ти не розумієш, що таке наша країна! Вона всюди рідна, від Чукотки до Магадану!»*[с.42] .

Ойконім Харків виконує локалізувально-інформативну функцію, вказуючи на місце проживання персонажа: *«Казали, що вона народилася десь у Харкові чи під Харковом...»* [с.9]

Не менш важливими є й інші види онімів у творах. У своїй повісті Степан Процюк використовує багато інтертекстуальності. Так, ми бачимо безліч відсилань до інших творів, авторів, або просто згадок про них. До прикладу, такі **ідеоніми**: *«Ленінське сонце»*, *«Радянська Україна»* і *«Коломия Ілліча»* мають **ідеологічне** спрямування. Навіть самі назви послуговуються радянською термінологією. Вони вказують на культурні пам'ятки ще Радянського Союзу: *«Кілька газет, зокрема обласна «Ленінське Сонце», навперебій хвалили небували соціальні та економічні досягнення Країни Рад. Центральна українська газета «Радянська Україна» деколи могла оприлюднити критичний матеріал про окремі недоліки. Районна газета «Коломия Ілліча» останнім часом полюбляла друкувати викривальні статті про страшних і хижих вовків у овечій шкурі, які ще причаїлися поміж добропорядними радянськими прикарпатцями, насправді виконуючи завдання ворожих імперіалістичних розвідок»* [с.10].

Ще одна група **ідеонімів**, назви яких містять слова іноземного походження є *«Пісня года-72»* та *«Клуб кінопутешествій»*, проте вони виконують лише **номінативну** функцію – просто називають об'єкт: *«газети мало хто читав, а в телевізорі селяни дивилися переважно розважальні*

програми, до прикладу *«Песня года-72»* чи щось пригодницьке та *«Клуб кінопутешествій»* [с.47] .

Лише номінативну функцію виконує ще один **ідеонім** *«Прапороносці»* – назва роману: *«Треба сьогодні поїхати до Коломиї і передати – за такою адресою – роман Гончара «Прапороносці»* [с.113].

Використання ідеонімів свідчить про неабиякий інтелект письменника, його обізнаність. І, на нашу думку, майже кожний ідейним автор використовує не просто так, а щоб чогось навчити, збагатити кругозір підлітків.

Основна функція **зоонімів** лев *Нестаток*, пантера *Страх і тигр Зневіра* – **номінативна**. Автор створив зооніми, що символізують певне почуття та емоції: *«...у щасливих і багатих державах, де майже неможливо, щоб вулицями, ходили лев Нестаток, пантера Страх і тигр Зневіра...»*[с.99]

Ергонім *«Шлях комунізму»* виконує **інформативну** функцію, на яку нашаровується **ідеологічне** значення: *«Могли почуватися відносно вільними хіба що вишивальниці міської гардинної фабрики чи кролівники колгоспу «Шлях комунізму» у далекому селі»* [с.65]

Є відсилання, що вказує на час протікання подій у минулому. Цьому сприяє вживання **хрононіма** *Велика Вітчизняна війна*. Він виконує темпорально-локалізувальну функцію: *«Він тоді говорив щось поза темою уроку – про партизанську боротьбу після закінчення, у 1945-му, Великої Вітчизняної війни»*[с.39].

Загалом топонімна номінація повісті *«Варвари»* усього налічує 30 одиниць. З них 7 хоронімів, 8 ойконімів та 15 назв інших видів онімів: 8 ідеонімів, 3 зооніми, 3 ергоніми та 1 хрононім. За кількістю онімних одиниць перше місце займають **хороніми** (7 одиниць), **ойконіми** (8 одиниць): *Західна Україна, США, Західна Європа, Україна, Мордовія, Прикарпаття, Москва, Зернівка, Коломия, Харків, Чукотка, Магадан, Львів, Івано-Франківськ, Київ. також значну частину простору твору займає, а також ідеоніми* (8 одиниць): *«Ленінське сонце», Радянська Україна, «Коломия Ілліча», «Песня года-72»* ,

«Клуб кінопутешествій», Слава Капеерес, «По дорозі в Казку», «Прапороносці».

Друге місце посідають **зооніми** (3 одиниці): лев *Нестаток*, пантера *Страх*, тигр *Зневіра*, **ергоніми** (3 одиниці): *Політбюро*, «*Шлях комунізму*», *УПА*, а також **хрононіми**: *Велика Вітчизняна війна*. Вони здебільшого відіграють сюжетотворчу роль, а також створюють просторовий і часовий простір повісті.

Отож, проаналізувавши весь онімний простір повістей «*Полянанами і хмарочосами*», «*Сорок цистерн любові*» і «*Варвари*», можемо зробити висновок, що ядром онімного простору аналізованих творів є антропоніми та топоніми, а інші групи онімів належать до периферії.

ВИСНОВКИ

Літературно-художня ономастика – наука, що вивчає власні назви у художньому тексті. Онімний простір – це сукупність усіх власних назв, проаналізованих у повістях «Полянами і хмарочосами», «Сорок цистерн любові» та «Варвари». Досліджуючи онімний простір будь-якого твору, вчені виділяють його ядро й периферію. Усе частіше науковці вивчають літературно-художні антропоніми, топоніми та інші види онімів, адже вони дають цінну інформацію для інтерпретації тексту.

Відповідно до мети у магістерській роботі зrealізовано низку конкретних завдань, а саме: опрацьовано наукову літературу з літературно-художньої ономастики, на основі якої написаний теоретичний розділ магістерської роботи, а також укладено картотеку власних назв повістей Степана Процюка, а саме «Сорок цистерн любові», «Полянами та хмарочосами» та «Варвари» які були використані при написанні практичного розділу. У дослідженні покласифіковано зібрані власні назви відповідно до онімних розрядів, проаналізовано їхні основні стилістичні функції, визначено ядро та периферію онімного простору.

Серед онімів повістей «Полянами і хмарочосами», «Сорок цистерн любові» і «Варвари» виділено основні різновиди – антропоніми і топоніми, а також незначну кількість ідеонімів, теонімів, зоонімів, ергонімів та хрононімів.

За кількісною характеристикою антропонімна номінація твору займає перше місце – 181 антропонім. Серед яких найбільше однослівних номінацій з чоловічим іменем: Денис, Ваніамін, Славко, Максим, Михайло, Віктор, Микола, Іван, Мирослав і тд. Онімно-апелятивна лексика становить 76 одиниць, з яких найбільше становить номінації з апелятивом на позначення *предмета власності*: *Ксяниного емейла, Ликерин номер, роман Стендаля, Іннин смартфон, родинних стосунків*: *бабуся Марія, Денисків тато, батько Леоніда, Василева дочка, тітка Маруся, цьоця Параска, товаришка Октябрина, характеристики персонажа*: *чорнявий соліст Іван, ропуха-*

Сторожиха, варварський Циклоп, довгокоса Леся та звання: філософ Епікур, філософ Сенека, майор Павел Грїбачїхїн, полковник Долгих.

Топонїмна номїнація ономастичного простору Степана Процюка мїстить 72 одиницї. Друге мїсце пїсля антропонїмїв посїдають **топонїми** – найменування географїчних об'єктїв, найбільше з яких **хоронїми та ойконїми**: *Україна, Європа, Єгипет, Рим, Захїдна Україна, Мордовїя, Київ, Кучугури, Зернївка, Коломия, Львїв.*

Третє мїсце пїсля антропонїмїв і топонїмїв посїдають **їдеонїми, теонїми, зоонїми, ергонїми, хрононїми, астронїми й їнтернетонїми** і вони здебїльшого вїдїграють важливу сюжетотворчу роль, а також, окрім локалїзувальної та їнформативної, виконують суто номїнативну (*Твіттер, Їнстаграм*), експресивну («Я і мїй любий друг») та їдеологїчну («Вконтакте») функцїї.

У маїстерськїй роботї було використано власну класифїкацїю антропонїмїв, що ґрунтувалася на класифїкацїйних засадах праць Любомира Белея. У повїстях «**Полянами і хмарочосами**», «**Сорок цистерн любовї**» і «**Варвари**» Степан Процюк бїльшїсть антропонїмїв спїввїдносї з їхнїм значенням та повнїстю характеризують персонажїв: *Оксана, Денис, Ликера Пилипїв, Марїя Кирилївна, Марїя Василївна, Максим, Комашко, Вїктор, Микита, Иван, Марта, Октябрїна Едуардївна*, а частина – нї: *їнна та Павел.*

Пїдбиваючи пїдсумки, за стилїстичними функцїями лїтературно-художнї антропонїми творїв «Полянами і хмарочосами», «Сорок цистерн любовї» та «Варвари» Степана Процюка в основному **характеристичнї**. Найбїльшу кїлькїсть становлять **соцїально-значущї** антропонїми, що вказують на вїкову категорїю, соцїальний статус персонажїв, походження чи професїю тощо. Серед них такї їмена: *Оксанка, Дениско, Марїя Кирилївна Волощук, Михайло Пїддубник, Марїя, Вїктор Говорука, Иван Дорощук, Марта Микулин, Микола Панасович Морецький, Октябрїна Едуардївна та Павел Грїбачїхїн.*

Щодо основних стилістичних функцій, які виконують топоніми, то такими є **інформативна** (*Добролюд, Єгипет, Росія, Псковська область і Рязанська область, Київ, Кучугури, Сахара, Тота, Осіріс та Ра, бик Мневіс, бик Бухіс, «Вконтакте», Москва, США, Західна Європа, Харків*) та **локалізувальна**, що пояснює місцезнаходження (*Затока, «Біла черешня», Венера, Верховна Рада, Україна, Москва, Коломия, Чукотка і Магадан, Івано-Франківськ, Львів*).

А також є багатofункціональні оніми, що виконують водночас і локалізувальну, й інформативну функції (*Стародавній Рим, Вічне Місто*). Ще існують оніми, що виконують лише номінативну функцію (*«Kozak system», Червоний Хрест та ONUKA*). Інші функції – **алюзійна та семантична** (*Ельдорадо*) та **порівняльно-алюзійна** (*Гермес*)

Значна частина онімів виконують суто **номінативну** (*Песня года-72», «Клуб кінопутешествій, «Прапорonosці», лев Нестаток, пантера Страх і тигр Зневіра*), **ідеологічну** (*«Ленінське сонце», «Радянська Україна» і «Коломия Ілліча»*) та **темпорально-локалізувальну** (*Велика Вітчизняна війна*) функції

Отже, у художньому доробку С. Процюка проаналізовано стилістично-функціональне навантаження онімів – антропонімів, топонімів, ідеонімів, теонімів, зоонімів, ергонімів, хрононімів, астронімів та інтернетонімів. Виявлено співвідношення між значеннями онімів й доцільністю їхнього використання у повістях. З'ясовано також, що основне місце посідають антропоніми, і саме вони більш функціонально навантажені, друге місце належить топонімам, які відповідно функціонально навантажені відносно менше, третє між собою розділили ергоніми й ідеоніми. На нашу думку, кожен онім, який створив письменник, був ужитий не випадково та підібраний з конкретною метою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород, 2002.
2. Белей Л. О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно - художньої антропонімії ХІХ – ХХ століття. Ужгород, 1995. 212 с.
3. Бучко Д. Г. Словник української ономастичної термінології. Харків : Ранок-НТ, 2012. 256 с.
4. Бучко Д. Топонімія у поетичних творах Тараса Шевченка. *Збірник праць НТШ*. Т.: Рада, 2004. Том 1. С. 51–58. (Літературознавство, мовознавство).
5. Воробйова Л. М. До питання про норми передачі топонімів іншомовного походження у контексті розвитку української мови. *Вісник СумДУ*. Серія: філологія. 2007. № 1. С. 78–80.
6. Голуб Л. Теоретичні засади дослідження поетичного ономастикону. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2013. Вип. 6 (3).
7. Горбач О. Використання зоонімів для створення сатиричного. *Лінгвостилістичні студії*. 2015. Вип. 2.
8. Гриценко Т. Б. Ономастикон художнього тексту як об'єкт цілісного аналізу. *Щорічні записки з українського мовознавства*. Одеса, 1999. Вип. 6.
9. Зубко А. Українська ономастика: здобутки та проблеми. *Спеціальні історичні дисципліни : питання теорії та методики*. 2007. №15. С. 281.
10. Карпенко Ю. О. Функції топонімічних назв у творах О. Кобилянської (До питання про топонімічну стилістику). *Творчість Ольги Кобилянської: Тези доп і повід. республіканської наук., присв. 100-річчю з дня народження письменниці*. Чернівці, 1963.
11. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. *Записки з ономастики*. Одеса: Астропринт, 2000. Вип. 4.

12. Карпенко Ю. А. Специфика имени собственного в художественной литературе. *Onomastica*. 1986. Т. 31.
13. Карпенко Ю. О. Власні назви в художній літературі. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград, 2001. Вип. 37.
14. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства, підруч. 2 вид.. Київ: Академія, 2005. 368 с.
15. Крупеньова Т. І. Функції власних назв у драматичних творах Лесі Українки. Одеса: Астропринт, 2004. 160 с.
16. Масенко Л. Т. Власні назви у творах Г.Ф. Квітки-Основ'яненка. мовознавство. 1986. №6. С. 43–48.
17. Масенко Л. Т. Українські імена і прізвища. К.: Товариство „Знання” УРСР, 1990. 48 с.
18. Масенко Л.Т. Антична назва в українській поетичній мові. *Мовознавство*. 1987. № 5. С. 55–61.
19. Мороз О. Топоніми як компоненти художнього тексту (на матеріалі роману “Сонячна машина” В. Винниченка). *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2011. Вип. 15. С. 351–355.
20. Насакіна С. В. Структура та функціональне навантаження власних назв у рекламних текстах фармацевтичних препаратів: дис. канд. філол. наук: 10.02.15. Одеса, 2014. 207 с.
21. Ономастика. Антропоніміка : зб. наук. ст. / [упоряд. і відп. ред. : С. Пахомова, Я. Джоґаник]. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2009. С. 329–336.
22. Про літературну ономастику: Міркування на базі твору Ліни Костенко «Коротко — як діагноз». *Linguistica slavica*. Ювілейний збірник на пошану Ірини Михайлівни Железняк. К.: Кий, 2002.
23. Сколоздра О. Р. Літературно-художня ономастика як предмет дослідження у вищій школі. Вісник Львів. ун-ту. Серія : Філологічна. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2010. Вип. 50. С. 355–360.

24. Словник української ономастичної термінології / Уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Харків: Ранок – НТ, 2012.
25. Степан Процюк. Полянами і хмарочосами. – Вінниця: Видавництво «Теза», 2016. – 156 с.
26. Степан Процюк. Сорок цистерн любові. – К.: Теза, 2017. – 156 с.
27. Процюк С. Варвари : психолог. повість / С. Процюк. – Вінниця : Теза, 2016. – 158 с.
28. Стишов О. А. Складні прізвища як художній засіб. *Культура слова*. 1990. № 38. С. 26–29.
29. Стишов О. Семантична модифікація власних назв. *Українська мова*. 2005. № 2. С. 88–97.
30. Тараненко О. О. Українська ономастика в системі нових державно-політичних координат. *Linguistica slavica: Ювілейний збірник на пошану І. М. Железняк*. К., 2002. С. 165—175.
31. Тенденції розвитку української прози для дітей та юнацтва початку ХХІ ст. [Текст] : монографія. Київ : Академвидав, 2018. 320 с.
32. Терещенко Л. В. Стилiстично-виражальнi можливостi антропонiмiв у байках Левка Боровиковського / Л. В. Терещенко // *Studia Slovakistia* : наук. зб. – Ужгород, 2009 - Вип. 9 : Ономастика. Антропонiмiка. – С. 329-336.
33. Ткаченко Г. В. Утворення нового розряду хремадонiмiв та його пiдгруп на основi вивчення рiзноманiтних видiв i типiв зброї. *Записки з ономастики*. Одеса: Астропринт, 2005. Вип. 13. С. 115.
34. Торчинський, М. М. Структура онiмного простору української мови : монографія. Хмельницький: Авiст, 2008. 550 с.
35. Трiйняк І. І. Словник українських iмен. К.: Довiра, 2005.
36. Усова О. Структура i функцiї антропоетонiмiв малої прози Валер'яна Пiдмогильного. *Лiнгвiстичнi студiї* : зб. наук. пр. / наук. ред. А. П. Загнiтко. Донецьк: ДонНУ, 2012. Вип. 25. С. 201–204.

37. Хлисту́н І. В. Топоніми в художньому тексті (на матеріалі української поезії II пол. XX ст.) / І. В. Хлисту́н // Урок української. – 2003. – № 10. – С. 25

38. Шебештян Я. М. Місце української літературно-художньої зоонімії в національній онімічній системі. *Українська ономастика: матеріали наук. семінару, присвяч. 90- річчю К. К. Цілуйка. К., 1998. С. 179–183.*

39. Шотова-Ніколенко Г. В. Онімний простір романів Ю. І. Яновського: автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Одеса, 2006. 21 с.

40. Карпенко Ю. О., Мельник М. Р. Літературна ономастика Ліни Костенко. Одеса: Астропринт, 2004. 216 с.

41. Юрченко Т. Стилiстичні й естетичні особливості функціонування антропонімів у сучасній українській прозі (на матеріалі словотвору П. Загребельного «Тисячолітній Миколай»). *Українська мова: з минулого в майбутнє* : Матеріали наук. конф. на відзнач. 200-річчя виходу в світ «Енеїди» І. Котляревського (Київ, 25–27 лютого 1998 р.). К., 1998. С. 89–92.

42. Koval A. P. Znaiomi neznaiomtsi : Pokhodzhennia nazv poselen Ukrainy / A. P. Koval. K. : Lybid, 2001. 304 s.

43. Ianko M. T. Homin Zemli : Zahadky toponimichni / M. T. Yanko. – K. : Veselka, 2000. – 127 s.

44. Meyer S. *New Moon*. London: Atom, 2010. 497 p.

45. Oyarzun L. A. Some Functions of Names in Galdos 's Novels. *Literary Onomastics Studies*, 1974. V. 1 Available from: <http://digitalcommons.brockport.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1216&context=los>

46. Słowiańska onomastyka. Encyklopedia / [pod. red. Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślukowej]. Warszawa; Kraków: Towarzystwo naukowe Warszawskie, 2002–2003. T. 1–2.

Додатки

Онiми у творчостi Степана Процюка («Полянами i хмарочосами», «Сорок цистерн любовi», «Варвари»)

Антропонiми (однослiвнi номiнацiї)

Антропонiми	К-сть	Антропонiми	К-сть
В			
<i>Варвар</i>	1	<i>Ликериної</i>	1
<i>Варвари</i>	2	<i>Ликері</i>	5
<i>Василь</i>	1	<i>Ликерою</i>	7
<i>Васями</i>	1	<i>Ликеру</i>	8
<i>Веніамін</i>	1	<i>Ліда</i>	3
<i>Веніаміна</i>	1	<i>Любов</i>	3
<i>Венічкою</i>	1	<i>Лялька</i>	5
<i>Венічку</i>	1	<i>Ляльку</i>	2
<i>Веня</i>	1	<i>Ляльці</i>	1
<i>Віктор</i>	1		
<i>Віктора</i>	5	М	
<i>Віктору</i>	1	<i>Макс</i>	8
<i>Володя</i>	1	<i>Макса</i>	7
<i>Вітею</i>	1	<i>Максе</i>	5
<i>Віті</i>	1	<i>Максим</i>	43
<i>Вітька</i>	1	<i>Максима</i>	9
<i>Вітьок</i>	4	<i>Максима</i>	3
<i>Вітя</i>	3	<i>Максимів</i>	3
<i>Возний</i>	1	<i>Максимова</i>	2
		<i>Максимового</i>	1
Г		<i>Максимові</i>	7
<i>Геракл</i>	1	<i>Максимом</i>	7
<i>Говорук</i>	2	<i>Максом</i>	2
<i>Говорука</i>	1	<i>Максів</i>	4
<i>Горгона</i>	2	<i>Максу</i>	1
<i>Горгону</i>	1	<i>Маріє</i>	2
<i>Грiбачіхiн</i>	4	<i>Марії</i>	2
<i>Грiбачіхіна</i>	2	<i>Марія</i>	7

<i>Грібачіхіним</i>	1	<i>Маркса</i>	1
		<i>Марта</i>	23
Д		<i>Марто</i>	1
<i>Ден</i>	30	<i>Мартою</i>	1
<i>Дена</i>	12	<i>Марту</i>	3
<i>Дене</i>	3	<i>Марусю</i>	1
<i>Деник</i>	1	<i>Маркіян</i>	2
<i>Деном</i>	3	<i>Маркіяне</i>	1
<i>Денис</i>	89	<i>Марія</i>	5
<i>Дениса</i>	23	<i>Марії</i>	1
<i>Денисе</i>	3	<i>Марти</i>	3
<i>Дениси</i>	1	<i>Марті</i>	3
<i>Денисів</i>	2	<i>Мартусю</i>	2
<i>Денисові</i>	8	<i>Марусі</i>	1
<i>Денису</i>	6	<i>Маруся</i>	1
<i>Дениску</i>	20	<i>Микита</i>	20
<i>Дениско</i>	2	<i>Микити</i>	4
<i>Дениском</i>	1	<i>Микитин</i>	1
<i>Денисом</i>	14	<i>Микиті</i>	6
<i>Деником</i>	1	<i>Микола</i>	7
<i>Денів</i>	2	<i>Миколи</i>	1
<i>Денове</i>	2	<i>Миколі</i>	1
<i>Денові</i>	3	<i>Миколка</i>	1
<i>Денового</i>	1	<i>Миколо</i>	2
<i>Денончиком</i>	1	<i>Миколу</i>	3
<i>Денончику</i>	1	<i>Микулин</i>	1
<i>Денчик</i>	2	<i>Михайле</i>	5
<i>Денчиком</i>	1	<i>Михайлик</i>	1
<i>Денисову</i>	2	<i>Михайликом</i>	1
<i>Денчику</i>	3	<i>Михайло</i>	4
<i>Долгих</i>	1	<i>Михайлові</i>	1
<i>Дорощук</i>	1	<i>Мова</i>	2
<i>Дорощуком</i>	1	<i>Мови</i>	1
		<i>Мирослав</i>	1
Е		<i>Мову</i>	1
<i>Епікур</i>	1	<i>Мономаха</i>	1
		<i>Морецький</i>	6

З			
<i>Зневіра 1</i>	1	<i>Морецьким</i>	1
		<i>Морецького</i>	1
		<i>Моріарті</i>	3
І		Н	
<i>Іван</i>	29	<i>Нестаток</i>	1
<i>Івана</i>	16	<i>Нефертіті</i>	1
<i>Іване</i>	1		
<i>Іванка</i>	3	О	
<i>Іванко</i>	9	<i>Оксан</i>	1
<i>Іванком</i>	3	<i>Оксана</i>	71
<i>Іванкові</i>	3	<i>Оксани</i>	2
<i>Іванку</i>	3	<i>Оксанина</i>	6
<i>Іванове</i>	1	<i>Оксаниного</i>	1
<i>Іванові</i>	4	<i>Оксані</i>	9
<i>Іваночку</i>	1	<i>Оксанка</i>	5
<i>Івасеву</i>	1	<i>Оксанко</i>	1
<i>Івасів</i>	1	<i>Оксану</i>	5
<i>Івась</i>	2	<i>Оксанці</i>	1
<i>Івасю</i>	1	<i>Оксанчин</i>	1
<i>Івася</i>	4	<i>Октябрина</i>	5
<i>Інна</i>	34	<i>Октябриною</i>	1
<i>Інни</i>	2	<i>Октябрину</i>	1
<i>Іннині</i>	1		
<i>Інні</i>	3	П	
<i>Інно</i>	4	<i>Параска</i>	1
<i>Інною</i>	3	<i>Пилип</i>	1
<i>Іннусі</i>	1	<i>Пилипів</i>	2
<i>Інну</i>	6	<i>Пилипівна</i>	1
К		Р	
<i>Кера</i>	9	<i>Радгосп</i>	3
<i>Кери</i>	1	<i>Рокфеллер</i>	1
<i>Керо</i>	8		
<i>Керою</i>	5	С	
<i>Керу</i>	1	<i>Світланою</i>	1
<i>Керцею</i>	1	<i>Славко</i>	7

<i>Керцю</i>	1	<i>Славка</i>	10
<i>Колгосп</i>	3	<i>Сталин</i>	1
<i>Комашко</i>	1	<i>Стендаля</i>	1
<i>Ксю</i>	1	<i>Сторожисі</i>	1
<i>Ксян</i>	6	<i>Сторожиха</i>	11
<i>Ксяна</i>	40	<i>Сторожихи</i>	1
<i>Ксянин</i>	2	<i>Страх</i>	1
<i>Ксянине</i>	2		
<i>Ксяниним</i>	1	Ц	
<i>Ксяні</i>	2	<i>Циклоп</i>	3
<i>Ксяно</i>	5	<i>Циклопа</i>	2
<i>Ксяночко</i>	1		
<i>Ксяною</i>	2	Ш	
<i>Ксянку</i>	2	<i>Шопенгавер</i>	1
<i>Ксяну</i>	6	<i>Шухевича</i>	1
Л		Щ	
<i>Леоніда</i>	1	<i>Щастя</i>	3
<i>Лесі</i>	2		
<i>Леся</i>	2	Я	
<i>Ликера</i>	72	<i>Язык</i>	1
<i>Ликери</i>	5		
<i>Ликерин</i>	2		
<i>Ликерина</i>	2		
<i>Ликерине</i>	1		
<i>Ликерині</i>	3		

(Двослівні номінації)

Антропоніми	К-сть	Антропоніми	К-сть
В		М	
<i>Валентине Івановичу</i>	1	<i>Максима Піддубника</i>	2
<i>Віктор Говорук</i>	4	<i>Максима Піддубного</i>	1
<i>Віктора Говорука</i>	1	<i>Марії Василівни</i>	1
<i>Віктору Говоруку</i>	2	<i>Марії Василівні</i>	1
		<i>Марію Кирилівну</i>	1
Г		<i>Марія Василівна</i>	8
<i>Горгона Медуза</i>	1	<i>Марія Кирилівна</i>	4
<i>Горгони Медузи</i>	1	<i>Марта Дорощуки</i>	1
		<i>Марта Микулин</i>	1
Д		<i>Марті Микулин</i>	1
<i>Ден Денон</i>	4	<i>Микола Панасович</i>	12
<i>Денисе Батьковичу</i>	1	<i>Миколі Панасовичу</i>	2
<i>Денис Волощук</i>	5	<i>Миколою Панасовичем</i>	1
<i>Дениса Волощука</i>	2	<i>Микулин Марти</i>	1
<i>Дмитро михайлович</i>	1	<i>Микита Гончаренко</i>	3
		<i>Микиті Гончаренко</i>	1
І		<i>Микитою Гончаренком</i>	1
<i>Івана Дорощука</i>	1	<i>Михайла Леонідовича</i>	4
<i>Івана Франка</i>	1	<i>Михайла Піддубника</i>	3
<i>Іван Дорощук</i>	1	<i>Михайле Леонідовичу</i>	1
<i>Іване Михайловичу</i>	1	<i>Михайло Піддубник</i>	1
<i>Іванко Дорощук</i>	2	<i>Михайлові Леонідовичу</i>	3
<i>Іванові Великому</i>	1	<i>Михайлу Леонідовичу</i>	2
<i>Іванові Дорощоку</i>	1		
<i>Іваном Дорощуковим</i>	1	О	
<i>Інна Комашко</i>	1	<i>Оксана Нечипоренко</i>	2
		<i>Оксані Нечипоренко</i>	1
Л		<i>Октябрина Едуардівна</i>	10
<i>Ликера Пилипів</i>	8	<i>Октябрини Едуардівни</i>	1
<i>Ликери Пилипів</i>	3	<i>Октябрину Едуардівну</i>	2
<i>Ликеру Пилипів</i>	1		
<i>Ликери Колесівни</i>	1	П	
		<i>Павел Грібачіхін</i>	2

		<i>Павел Фролович</i>	4
--	--	-----------------------	---

(Трислівні номінації)

Антропоніми	К-сть
Б <i>Бос Босович Небосенко</i>	1
В <i>Володимир Ільїч Ленін</i>	1
М <i>Марії Кирилівни Волощук</i>	1
<i>Микола Панасович Морецький</i>	1
<i>Миколі Панасовичу Морецькому</i>	1
<i>Михайла Леонідовича Піддубника</i>	1
<i>Михайлом Леонідовичем Піддубником</i>	1
<i>Михайло Леонід Піддубник</i>	2

**Топоніми
(однослівні номінації)**

Топоніми	К-сть	Топоніми	К-сть
Б <i>Блок</i>	1	М <i>Магадану</i>	1
<i>Бухіс</i>	1	<i>Майдан</i>	1
В		<i>Місяцеликому</i>	4
<i>Вконтакте</i>	5	<i>Мневіс</i>	1
<i>Всесвіт</i>	1	<i>Москві</i>	1
Г		<i>Мордовію</i>	1
<i>Говерлу</i>	1	Н <i>Ніл</i>	1
		<i>Нілу</i>	1

Е		О	
<i>Ельдорадо</i>	2	<i>Одещини</i>	1
Є		<i>Осіріса</i>	1
<i>Європа</i>	1	П	
<i>Європою</i>	1	<i>Прапороносці</i>	1
<i>Єгипет</i>	2	<i>Прикарпатті</i>	1
<i>Єгипті</i>	7	<i>Пушкінім</i>	1
<i>Єгипту</i>	7	Р	
<i>Єгиптом</i>	1	<i>Ра</i>	6
З		<i>Росії</i>	2
<i>Затоці</i>	1	С	
<i>Земля</i>	1	<i>Сахара</i>	1
<i>Зернівки</i>	2	<i>США</i>	1
<i>Зернівській</i>	2	Т	
<i>Зернівці</i>	3	<i>Твіттеру</i>	1
<i>Зернівку</i>	1	<i>Тота</i>	2
І		У	
<i>Інстаграму</i>	1	<i>Україна</i>	1
К		<i>України</i>	5
<i>Казарлику</i>	2	<i>Україну</i>	3
<i>Карл Маркс</i>	1	<i>Україні</i>	2
<i>Карнатах</i>	1	Ф	
<i>Карпати</i>	1	<i>Франківська</i>	1
<i>Києва</i>	2	Х	
<i>Києві</i>	1	<i>Харкові</i>	1
<i>Київ</i>	1	<i>Харковом</i>	1
<i>Коломиєю</i>	1	Ч	
<i>Коломию</i>	1	<i>Чагарника</i>	1
<i>Коломій</i>	3		
<i>Королеви</i>	1		
<i>Крим</i>	1		
<i>Кузнецова</i>	1		
<i>Кучугури</i>	2		

Л <i>Львова</i> <i>Львові</i>		<i>Чортомлину</i>	1
		<i>Чортомлину</i>	1
	2	<i>Чукотки</i>	1
	1		

(двослівні номінації)

Топоніми	К-сть	Топоніми	К-сть
Б <i>Біла черешня</i>	1	Н <i>Небесної сотні</i>	2
В <i>Верховною Радою</i> <i>Вічного Міста</i>	1 1	О <i>Одеську області</i>	1
Г <i>Гермес</i> <i>Гермес</i> <i>Гермесом</i>	1 2 1	П <i>Песня года-72</i> <i>По дорозі в Казку</i> <i>Псковської області</i> <i>Північній Америці</i> <i>Піддубник</i> <i>Піддубника</i> <i>Піддубники</i> <i>Піддубником</i> <i>Піддубні</i> <i>Піддубного</i>	1 1 1 1 4 1 1 1 1 1 2
Д <i>Добролюд</i> <i>Душі Міста</i>	1 1	Р <i>Радянська Україна</i> <i>Рязанської області</i>	1 1
Є <i>Є і буде</i>	1	С <i>Стародавньому Римі</i> <i>Поляна Молодості</i>	1 1
І <i>Івано-Франківськ</i> <i>Івано-Франківську</i>	1 1	Ч <i>Червоний Хрест</i>	1
К <i>Клуб кінопутешествій</i> <i>Коломия Ілліча</i> <i>Королева Пісні</i> <i>Країни Рад</i>	1 1 1 1		

Л <i>Ленінське сонце</i> <i>Ленінському сонці</i>	1 1	Ш <i>Шлях комунізму»</i> <i>Я і мій любий друг</i>	1 2
--	--------	---	--------

(Трислівні номінації)

Антропоніми	К-сть
<i>Великої Вітчизняної війни</i>	1